

O Lungo Drom

De Lange Weg

“Sinti en Roma door de eeuwen heen in Nederland”

Een reizende tentoonstelling in woord en beeld

catalogus bij de tentoonstelling

Samenstelling:

Beike Steinbach

Peter Jorna

Rijswijk, April 2016

Colofon

“Sinti en Roma door de eeuwen heen in Nederland”

Een reizende tentoonstelling in woord en beeld

Dit project is voorzien van een docentenhandleiding en Kijkwijzer

Contact:

Stichting O Lungo Drom

www.olungodrom.nl

info@olungodrom.nl

Bestuur:

Mw Beike Steinbach, voorzitter

Dhr Peter Jorna, secretaris

Dhr Giovanni Flanegin, penningmeester

Dit project kwam tot stand met een financiële bijdrage uit het fonds:

Naoorlogs Rechtsherstel Sinti en Roma,

Subsidieregeling Emancipatie en Participatie Sinti en Roma

Ministerie van VWS

ABC Display Almere:

Cyrus Truijens

Grafische vormgeving:

Freni Design

Logo ontwerp:

Schaapjesfabriek

Comité van Aanbeveling:

Dhr Jozas van Aartsen, burgemeester van de gemeente Den Haag

Mw Sabiene Achterbergh, voorzitter Vereniging Sinti Roma Woonwagenbewoners Nederland

Dhr Frank Goossens, contactambtenaar gemeente Rijswijk

Mw Carry van Lakerveld, Amsterdam, auteur

Dhr dr Raimundt Schütz, Den Haag, Nederlands Rode Kruis, VU Amsterdam

Dhr Dick Tesselaar, voorzitter Vereniging Lau Mazirel

Dhr Zoni Weisz, Auschwitz Comité, auteur van *Zoni. De vergeten Holocaust*, een autobiografie (2016)

Mw Ineke van der Wel, voormalig burgemeester gemeente Rijswijk

Dhr drs Didier Winterstein, Amersfoort, docent klassieke talen, CGU

Dhr drs Dirk Wepster, psycholoog Centrum '40-'45 Oegstgeest

Woord vooraf

De geschiedenis en hedendaagse situatie van Sinti en Roma is voor veel mensen in ons land onbekend. Als deze bevolkingsgroep al in het nieuws komt, is het meestal negatief of geromantiseerd.

Een zwarte bladzijde vormt de Tweede Wereldoorlog met razzia's, deportaties en systematische vernietiging in de concentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Sinds 1995 organiseren Sinti en Roma regelmatig herdenkingen, op 4 mei maar ook in de dagen rond 16 mei. Op 16 mei 1944 voerde de Nederlandse politie een 'centrale aanhouding' uit in achttien gemeenten, met deportatie naar doorgangskamp Westerbork en vervolgens naar vernietigingskamp Auschwitz-Birkenau. Bijna de helft van de opgepakte Sinti en Roma kwam uit Den Haag, waar in het Zeeheldenkwartier een monument werd opgericht. Ook in andere gemeenten verschenen monumenten, op initiatief van burgers samen met Sinti en Roma.

Stichting O Lungo Drom ('De Lange Weg' in het Romanes) vindt dat de belangstelling zich niet tot deze herdenkingsmaanden en deze zwarte bladzijde dient te beperken. Aandacht in het openbare leven is belangrijk. Het zal daarbij ook moeten gaan over de rijkdom en variëteit in cultuur van Sinti en Roma, over actuele ontwikkelingen op gebied van wonen, werken en onderwijs.

De tentoonstelling zie ik als een boek waar je door heen kunt lopen. In 34 panelen biedt de tentoonstelling kennis en informatie met unieke foto's en teksten. Een uitdaging aan jong en oud om de geschiedenis en het heden van Sinti en Roma in Nederland te onderzoeken. Op die manier wil de stichting O Lungo Drom een bijdrage leveren aan meer wederzijds begrip, verbeteringen in de relaties met instanties en aan juiste beeldvorming in de media.

De Lange Weg is niet alleen letterlijk 'De Reis' die Sinti en Roma door de eeuwen heen gemaakt hebben: de migraties, door vele landen heen. Sinti en Roma bedoelen daarmee ook nog iets anders: de weg die wel oneindig lijkt. Dan hebben we het over de acceptatie van ons in de samenleving. Deze Lange Weg is nog steeds niet op zijn eind.

In deze handleiding voor docenten en begeleiders zijn werkvormen beschreven om het bezoek aan de tentoonstelling voor te bereiden en te verwerken. Naast thema's als vooroordelen en diversiteit, wordt aandacht geschonken aan respect en samenleven in een wereld van verschil. Centraal staat een kijkwijzer voor scholieren van 11 – 14 jaar in het primair onderwijs en de brugklassen van het voortgezet onderwijs. Natuurlijk zou ik ook graag gastlessen verzorgen.

De tentoonstelling laat de lange weg zien, die Sinti en Roma in Nederland zijn gegaan. Het is bijzonder dat kinderen en jongeren een stukje met hen mee willen lopen. Om de verontwaardiging over onrecht te delen, te genieten van de muziek en de cultuur, en te leren samen onderweg te zijn.

Beike Steinbach, voorzitter Stichting O Lungo Drom

Rijswijk, 25 april 2016

Inhoudsopgave:

Titel, Doel, Comité van Aanbeveling, Met Dank aan ...	01
Zigeuners, Gypsies, Egyptiërs, Tziganes, Gitanos: Sinti en Roma	02
Eerste aankomst en vervolgingen (1420 – 1800)	03
Van woonwagen tot woonwagenkamp (1800 – 1928)	04
Van woonwagen tot woonwagenkamp (1928 – 1940)	05
Voorspel tot de Holocaust in Nazi - Duitsland	06
Concentratiekamp Amersfoort	07
Concentratiekamp Vught	08
De landelijke razzia van 16 mei 1944	09
De razzia in Den Haag	10
Doorgangskamp Westerbork (I)	11
Doorgangskamp Westerbork (II)	12
Vernietigingskamp Auschwitz – Birkenau (I)	13
Vernietigingskamp Auschwitz – Birkenau (II)	14
Vernietigingskamp Auschwitz – Birkenau (III)	15
Auschwitz, processen en monumenten	16
Vrouwenkamp Ravensbrück	17
Concentratiekamp Buchenwald	18
Concentratiekamp Flossenbürg	19
Terug in Nederland	20
Een familie zoekt gerechtigheid	21
Van grote kampen naar woonwagenkampjes (1945 – 2000)	22
Beroepen	23
Stateloze Roma en vluchtelingen	24
Beeldvorming in de media	25

Beeldvorming en (strip)boeken	26
Documentaires en films	27
Zigeunermuziek en internationale namen	28
Zigeunermuziek: een Nederlandse galerij	29
Veranderingen in onderwijs	30
Zelforganisaties	31
Monumenten in Nederland	32
Naoorlogs rechtsherstel	33
Het recht op het wonen in een wagen	34

O Lungo Drom

De Lange Weg

presenteert:

“SINTI EN ROMA DOOR DE EEUWEN HEEN IN NEDERLAND”

EEN REIZENDE TENTOONSTELLING IN WOORD EN BEELD

CONTACT:

Stichting O Lungo Drom,
Voorzitster mw. Beike Steinbach
info@lungodrom.nl
www.lungodrom.nl
Mobiel: 06 - 1854 85 90

COMITÉ VAN AANBEVELING:

Dhr Jozias van Aartsen, burgemeester
gemeente Den Haag
Mw Sabiene Achterbergh, voorzitter Vereniging Sinti
Roma Woonwagbewoners Nederland
Dhr Frank Goossens, contactambtenaar
gemeente Rijswijk
Mw Carry van Lakerveld, auteur, Amsterdam
Dhr dr Raimundt Schütz, Nederlands Rode Kruis
Den Haag/VU Amsterdam
Dhr Dick Tesselaar, voorzitter Vereniging Lau Mazirel
Dhr Zoni Weisz, Auschwitz Comité, Zoni. De vergeten
Holocaust, een autobiografie (2016)
Mw Ineke van der Wel, voormalig burgemeester
gemeente Rijswijk
Dhr drs Didier Winterstein, docent klassieke talen CG
Utrecht
Dhr drs Dirk Wepster, psycholoog Centrum '45,
Oegstgeest

DOEL:

De tentoonstelling beoogt om in woord en beeld een - verre van volledige - indruk te geven van de tradities, vervolgingen en positieve ontwikkelingen uit het leven van Sinti en Roma door de eeuwen heen in Nederland. De tentoonstelling gaat vergezeld van een website en een lesbrief voor educatieve doeleinden. Met deze tentoonstelling streeft stichting O Lungo Drom naar meer begrip, respect en kennis in de Nederlandse samenleving ten aanzien van Sinti en Roma, in de volksmond ook wel aangeduid met het negatieve, beladen woord 'zigeuners'.

O Lungo Drom betekent "de Lange Weg" in de eigen taal, het Romanes, en staat voor het reizen en de migraties, maar ook de maatschappelijke acceptatie. De taal van Sinti en Roma komt sinds de 15e eeuw voor in Nederland en werd in 1998 officieel erkend in een door Nederland ondertekend Raad van Europa verdrag.

Uiteraard staan wij uitgebreid stil bij de gevolgen die rassenvaen en rassenhaat voor Sinti en Roma hebben gehad, een gevaar dat niet is geweken. Protesten uit de buurt tegen de aanleg of aanwezigheid van woonwagencentra. Of Sinti en Roma afschrijven als dieven, kinderrovers en bedelaars. Nog steeds komt onjuiste beeldvorming voor, ook in media en op scholen. Overheden maken sluipenderwijs het bestaan van onze Sinti en Roma cultuur vrijwel onmogelijk, bijvoorbeeld met het 'Uitsterfbeeld': jongeren krijgen nauwelijks nog de kans om in een wagen te wonen maar zijn gedwongen tot een huis, waarmee de cultuur, tradities, de taal en de zorg voor elkaar worden bedreigd. Wel beseften gemeenten steeds meer de noodzaak van overleg en vinden Sinti, Roma en woonwagbewoners de weg om over hun toekomst mee te beslissen.

Latcho Drom: een goede weg langs de tentoonstelling!

MET DANK AAN:

Wij zijn talloze gemeenten, instanties en personen veel dank verschuldigd voor hun vaak belangeloze medewerking. Zonder iemand tekort te willen doen, noemen we hier: NIOD Amsterdam, stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort, Nationaal Monument Kamp Vught, Herinneringscentrum Kamp Westerbork, Nationaal Comité 4 en 5 Mei, gemeente archief Enschede, regionaal historisch centrum Eindhoven, website Ons Zeeland.com, website Vijf Eeuwen Migratie, historische kring Vadder, gemeente Smallingeland, Landelijke Sinti en Roma Organisatie, Vereniging Sinti Roma Woonwagbewoners Nederland, tijdschrift Het Wiel, Vereniging Lau Mazirel/tijdschrift "o Drom", gemeente Den Haag, stichting Atrium Den Haag, Tessa Veldhorst/de Schaapjesfabriek, stichting Vredeseducatie, Nico van Mourik en Jan Verburg (Monument Den Haag), het eerste onderzoek naar de Vervolg van Zigeuners in Nederland (Ben Sijes, 1979) en het vervolg daarop van Leo Lucassen in 1990 (En men noemde hen zigeuners: de geschiedenis van Kalderasch, Ursari, Lowara en Sinti in Nederland, 1750-1944). In nagedachtenis: Ben Fama-Vischer (†), zonder hem, met zijn enorme inzet en betrokkenheid had de tentoonstelling niet vervaardigd kunnen worden.

Dit project is gefinancierd met het fonds Rechtshetel Sinti en Roma (ministerie van VWS)

O Lungo Drom

De Lange Weg

ZIGEUNERS, GYPSIES, EGYPTIËRS, TZIGANES, GITANOS: SINTI EN ROMA

EGYPTIËRS, GYPSIES, ZIGEUNERS, TZIGANES: SINTI EN ROMA

Verscheidende namen door de tijd heen voor een volk zonder land, maar met een eigen taal, cultuur en levensstijl. Zelf noemen zij zich Sinti en Roma, verspreid over de wereld en in de Europese Unie geschat op ruim vijf miljoen mensen. Het reizen heeft een duidelijke stempel op hun cultuur gedrukt.

Het Romanes, de taal van Sinti en Roma, is verwant aan het Sanskriet. Mogelijk hebben zij India in de 9e eeuw verlaten en is een deel van hen in verschillende migraties in de 15e eeuw in Europa aangekomen.

SINTI EN ROMA IN NEDERLAND

Naar schatting 4000 Sinti en 500 Roma leven sinds vele generaties en al vóór de Tweede Wereldoorlog in ons land, gevestigd op woonwagencentra maar ook in huizen en met de Nederlandse nationaliteit.

Andere families die later naar Nederland kwamen, vanuit het toenmalige Joegoslavië, zijn sinds 1977 gehuisvest in woonwijken (momenteel ongeveer 3.000 Roma). Hen verleende de Nederlandse regering indertijd als groep een humanitaire verblijfsstatus ('Generaal Pardon'). Onbekend is het aantal Roma dat daarna nog op individuele basis een verblijfsstatus is verleend, vanwege discriminatie in Oost-Europa en tijdens de Balkanoorlog (1992 - 2001).

Verder zijn de meeste bewoners van woonwagencentra geen Sinti of Roma, al komt de leefwijze soms overeen: Nederlandse woonwagendwoningbewoners of 'Reizigers', zoals zij zichzelf sinds de 19e eeuw noemen. Tenslotte verblijven er in ons land nog Roma van Roemeense, Bulgaarse en andere origine (aantal onbekend), sinds de uitbreiding van de Europese Unie in 2004.

O Lungo Drom

De Lange Weg

EERSTE AANKOMST EN VERVOLGINGEN (1420-1800)

EERSTE AANKOMST EN VERVOLGINGEN (1420 – 1800)

Oude kronieken vermelden hun aanwezigheid al in het jaar 1420, in steden als Deventer, Arnhem, Utrecht, Groningen en Middelburg. Zij worden verwelkomd en omschreven als graven, hertogen en pelgrims afkomstig uit 'Klein-Egypte'. Aanbevelingsbrieven van de toenmalige Keizer van het Duitse Rijk verzoeken autoriteiten om de 'Egyptiërs' gastvrij te ontvangen en in veel steden en dorpen gebeurt dit ook. Sinti en Roma proberen al reizend in familieverband aan de kost te komen als muzikant, geneeskundige, waarzegster of ambachtsman, zoals een aantal vroege prenten laat zien.

Zigeuner met gereedschap en gildebord
(Meesters van het Amsterdamse Kabinet, 1485, Collectie Rijksmuseum)

'Hongercamp' oftewel 'Hongaren Kamp': Rivierlandschap met Zigeuners
(Arent Arentsz., 1631, Collectie Rijksmuseum)

EERSTE AANKOMST EN VERVOLGINGEN (1420 – 1800)

Aan het eind van de 15e eeuw slaat die gastvrije houding om in wantrouwen en vijandigheid. Een van de oorzaken is de angst voor het Ottomaanse Rijk. Religieuze autoriteiten in Europa waarschuwen nu voor de 'Egyptenaren' en noemen hen ook wel 'heydens': niet-christen en afkomstig 'van de heide'. In Duitsland worden ze dan al 'zigeuners' genoemd: vagebonden.

Rondtrekkende bevolkingsgroepen worden steeds minder getolereerd in de steden en op het platteland, en weten verklaren hen 'vogelvrij'. Veel Sinti en Roma worden gedood of verbannen. Anderen vluchten naar veiliger streken of houden zich schuil en gaan relaties aan met de plaatselijke bevolking.

In Nederland vinden vanaf de zeventiende eeuw 'heyden-jachten' plaats en de lijfstraffen worden steeds gruwelijker. 'Aegiptiëns ofte Heydenen' mochten niet toegelaten worden, op straffe van geseling en brandmerken. Tastbaar bewijs is het brandmerk en een geselbord (stadspoor Roermond, 1702) en de toen gangbare openbare verordeningen zoals die van de provincie Overijssel (Placaat 22 november 1726).

VAN WOONWAGEN TOT WOONWAGENKAMP (1800 – 1928)

VORRECHTSCHU COIRAVE. <i>Dienstag den 9 April. 1903</i>		
Bismarck'sches Reichsgesetz vom 1. März 1903. Über die Verhältnisse der Arbeitervereine. (Zweiter Abschnitt.) § 1. Die Arbeitervereine sind als Vereine mit beschränkter Haftung anzuerkennen, wenn sie die folgenden Bedingungen erfüllen: a) Sie haben ihren Sitz in einem Orte, dessen Bevölkerung nicht weniger als 500 Einwohner beträgt. b) Sie haben mindestens 100 Mitglieder, welche aus Arbeitern bestehen, die in dem Orte, in welchem der Verein seinen Sitz hat, beschäftigt sind. c) Sie haben einen Zweck, welcher die Förderung der materiellen oder geistigen Interessen der Mitglieder zum Gegenstande hat. d) Sie haben eine Satzung, welche die Rechte und Pflichten der Mitglieder bestimmt. e) Sie haben einen Vorstand, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. f) Sie haben einen Aufsichtsrath, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht, welche von den Mitgliedern gewählt werden. g) Sie haben einen Kassirer, welcher von den Mitgliedern gewählt wird. h) Sie haben einen Schriftführer, welcher von den Mitgliedern gewählt wird. i) Sie haben einen Revisor, welcher von den Mitgliedern gewählt wird. j) Sie haben einen Ausschuss für die Verwaltung des Vereins, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. k) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei öffentlichen Versammlungen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. l) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den Behörden, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. m) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den Gewerkschaften, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. n) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den Arbeitgeberverbänden, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. o) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den staatlichen Behörden, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. p) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den internationalen Organisationen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. q) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den ausländischen Organisationen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. r) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen Vereinen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. s) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen Arbeiterorganisationen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. t) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen Gewerkschaften, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. u) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen Arbeitgeberverbänden, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. v) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen staatlichen Behörden, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. w) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen internationalen Organisationen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. x) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen ausländischen Organisationen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. y) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen Vereinen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht. z) Sie haben einen Ausschuss für die Vertretung des Vereins bei Verhandlungen mit den anderen Arbeiterorganisationen, welcher aus mindestens drei Mitgliedern besteht.		

[illegible][illegible]

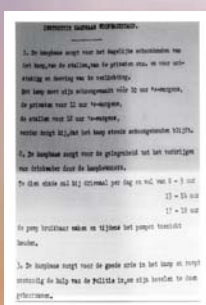
Niet alleen het reizen maar ook het wonen in een wagen wordt aan regels gebonden. De Nederlandse regering maakt in 1918 een Wet speciaal voor woonwagens en woonschepen, die bepaalt dat zij die in een wagen of schip willen wonen over een vergunning en nummerbord moeten beschikken. Een voordeel van deze eerste Woonwagengeswet is wel dat gemeenten nu een plek aan kunnen wijzen waar wagens mogen staan.

O Lungo Drom

De Lange Weg

VAN WOONWAGEN TOT WOONWAGENKAMP (1928 - 1940)

Tijdens de crisisjaren en in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog wordt het leven ook voor de trekkende bevolking in Nederland zwaar, en hun mobiliteit wordt verder aan banden gelegd. Families zonder passen of vergunningen worden aangehouden door de politie en meestal door de Marechaussee over de grens uitgezet, de zogeheten 'Affaires'. Families die wel over een vergunning beschikken zijn steeds meer aangewezen op woonwagenkampen, zoals bij Eindhoven en aan de rand van andere steden: sommige omheind, voorzien van sanitair, waterpomp en een lichtmast. Kampregels en een kampbaas houden toezicht en de politie agent is nabij.

Sint op het kamp in Haarlem, 1940, Collectie NIOD

O Lungo Drom

De Lange Weg

VOORSPEL TOT DE HOLOCAUST IN NAZI-DUITSLAND

WETTEN, DECRETEN

WET 07-05-1933

Inzake de sanering van het beroepsambtenarenkorps
Ziguners krijgen geen toegang tot het ambtenarenkorps.

WET 14-07-1933

Inzake het voorkomen van een erfelijk belast nakomelingschap
Deze wet bepaalt de gedwongen sterilisatie van mensen met bepaalde ziektes, die als erfelijk gebonden of als overerfelijk worden.
Deze wet tag aan de basis van de massale sterilisatie van Sinti en Roma.

WET 24-11-1933

Inzake gevaarlijke gewoonte misdadigers
Ziguners als "gevaarlijke gewoonte misdadigers" stroomde ook bedelaars en landlopers konden in concentratiekampen worden geplaatst. Ook ziguners werden met behulp van deze wetgeving naar RZ's gedeporteerd.

WET 29-03-1934

Inzake uitwijzing uit het Rijk
Veroordeelden buitenlanders mochten het land worden uitgezet. De wet werd toegepast op buitenlandse Sinti en Roma en op degenen van wie het Duitse staatsburgerschap in twijfel werd getrokken.
Het betrof personen die o.a. veroordeeld waren wegens bedelarij, landloperij of overtrekking op de aangiften van Bij strafvervolg van ziguners moesten de politieautoriteiten op de hoogte worden gesteld.

WET 15-09-1935

Inzake het staatsburgerschap
Het begrip Rijksburger wordt opnieuw gedefinieerd, alleen een staatsburger met "Duits of aanverwant bloed" kan Rijksburger worden.
Enkel Rijksburgers bezaten burgerlijke rechten. Met het 12e besluit van de wet op het staatsburgerschap werden de meeste ziguners tot statenlozen gemaakt.

EN BESLUITEN M.B.T.

WET 15-09-1935

Inzake bescherming van het Duitse bloed en de Duitse eer
Huwelijken en geslachtsverkeer tussen staatsburgers met een "Duits of aanverwant bloed" en joden wordt verboden, alsook huwelijken die geen garantie bieden op een nakomelingschap met zuiver Duits bloed.
In 1936 de verklaring: in Europa zouden doorgaans enkel joden en ziguners dragers zijn van vreemdeoorsprong bloed.

WET 29-11-1935

Inzake gezonde huwelijken
Ambtenaren dienen een getuigschrift van deugdelijkheid te eisen bij huwelijken tussen personen met Duits bloed en "ziguners, negers of hun bastaarden."

DECREET 06-06-1936

Inzake de bestrijding van de zigeunerplaag
Overheden worden gemaand alle wettelijke en politieke middelen aan te wenden deze plaag te bestrijden, als bestrijdingsmiddelen worden genoemd: massale uitwijzingen, verwijdering van woonwagens, gedwongen huisvesting "op een bepaalde plaats", voortdurende politiebewaking en registratie.

DECREET 14-12-1937

Inzake preventieve misdaadbestrifing a-socialen
Allen die door afwijking, niet noodzakelijk crimineel, gedrag bewijst dat hij zich niet wil integreren in de maatschappij kan worden gearresteerd.

BEPALING 17-10-1939

Inzake registratie Sinti en Roma
Op bevel van Heinrich Himmler worden op 25,26 en 27 oktober alle Sinti en Roma geregistreerd als feitelijke voorbereiding van de deportatie.

SINTI EN ROMA

CONFERENTIE 1939

Inzake verplichte verhuizing van Sinti en Roma
Besloten wordt alle Sinti en Roma te laten verhuizen naar het Generaalgouvernement Polen.

BESLUIT 16-12-1942

Inzake deportatie Sinti en Roma naar Auschwitz
Himmler beveelt deportatie van Sinti en Roma naar Auschwitz.

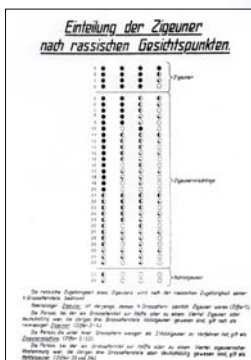
GEHEIM BEVEL 14-05-1944

Inzake wegvoering Nederlandse Sinti en Roma
Directeur-generaal van politie A. Brants laat een geheim bevel uitgaan tot het opkopen van "ziguners en hen die op grond van hun uiterlijk, hun zeden en gewoonten als ziguners of zigeunerhalfoeden kunnen worden aangemerkt, zoodaende alle personen die naarde geaardheid der ziguners rondtrekken"

31-07/01-08 1944

BEVEL TOT ONTRUIMING VAN HET ZIGEUNERLAGER AUSCHWITZ

Na de selectie, waarbij degenen die tot werken in staat werden geacht op transport werden gesteld (waaronder een aantal Nederlanders, de mannen naar Buchenwald, de vrouwen naar Ravensbrück), werden de overgebleven Sinti en Roma die nacht vergast. Onder hen bevonden zich ook de overige uit Nederland afkomstige Sinti en Roma.

In 1936 werd in Duitsland het instituut voor "Zigeunerforschung" opgericht, met aan het hoofd de psychiater en socioloog Robert Ritter.

~

In 1939 doet Ritter voorstellen om "Zigeunermischlinge" (geen raszuivere zigeuners) in arbeidskampen te concentreren en hun voortplanting door middel van sterilisatie te verhinderen.

~

In Nederland troffen hoge politiefunctionarissen sinds begin jaren dertig van de vorige eeuw voorbereidingen om te komen tot de oprichting van een Nederlandse zigeunercentrale.
Nadat in 1935 in Kopenhagen de Inter-nationale Zigeuner Centrale te Wenen werd opgericht, volgde na enkele jaren verdraging in 1937 de oprichting van de Nederlandse Centrale.

De bedoeling van deze registratie via onder meer "photographische afbeeldingen" en vingerafdrukken was niet mis te verstaan.
Zij (de centrale) verstrekt de gegevens, vervaat in de documentatie, aan de Internationale Zentralstelle zur Bekämpfung des Zigeunerwesens te Wenen."

O Lungo Drom

De Lange Weg

CONCENTRATIEKAMP AMERSFOORT

18 augustus 1941 tot maart 1942: de eerste periode.

Kamp Amersfoort vormt de enige grote 'vergaarbak' van gevangenen die de SD bezit. Kamp Vught was nog niet operationeel.

Voor de ingebruikname van Amersfoort werd door een handvol Duitse militairen een prikkeladventuier gepland met diverse wachposten. Na een week was dat handvol militairen uitgegroot tot bijna honderd Wehrmacht, die werkzaamheden aan het kamp verrichtten. Na zes weken werden deze 'Nikolaus' 'verdiend' en zij waren nu officieel in dienst van de Duitse SS. Enkele dagen later verscheen kampcommandant W. Heinrich, die ongeveer 20 militairen selecteerde om als Kamp-SS dienst te doen.

Naar verluidt was Amersfoort in 1941 een klein kamp. In de houten slaapbarakken was toezien slechts plaats voor ongeveer zeshonderd gevangenen. Elke barak was gevuld met kribben en kende geen apart eigenlief in de gagen tussen de kribben stonden wat tafels met banken, op die banken zou slechts één of de drie gevangenen kunnen zitten. Bij de vier banken behoorde voorts waskublen en wc-combin.

Op 18 augustus 1941 arriveerde de eerste groep gevangenen (bijna tweehonderd communisten uit kamp Schoon). Gemiddeld waren er tot juni 1942 ongeveer zeventienhonderd gevangenen tegelijk in Amersfoort opgesloten, dat aantal steeg tot ongeveer 2.400 gevangenen in december en kon nog iets verder aangroei in de eerste maanden van 1943 tot 2.800 gevangenen naar Kamp Vught werden verplaatst.

In totaal zijn in Amersfoort tussen 18 augustus 1941 en 9 maart 1943 ruim 8.500 gevangenen ingeschreven, ruim 2.800 ontzagen, zeven gevlucht, 2.800 naar Vught overgevoerd, bijna zeshonderd Joden naar Mauthausen gedeporteerd, ongeveer 1.400 niet-Joden naar andere concentratiekampen in Duitsland, honderden Joden naar Westerbork, enkele honderden contractbrekers naar een Arbeitszuchtungsgelegenheid Essen of naar de Hermann Goering Werke te Heerde en een onbekend aantal illegale werkers ter executie uit het kamp Amersfoort afgevoerd.

Er zijn, bijlens de Dienstafzender van de Rapportführer tussen de twee genoemde data 142 gevangenen in het kamp bezweken.

De 101 Sovjetnederlandse krijgsgevangenen die in het kamp verbleven zijn niet meegerekend. Van deze 101 bezweken er aan de ontberingen in het kamp en 77 van hen werden geleerdacht op de plaats waar later het monument Koudloot verrees. De Russen werden buiten de kampadministratie gehouden. Er was van hen een aparte karantoele.

Van augustus 1941 tot maart 1942 was Amersfoort een hongerkamp. In het eerste halfjaar ontzagen de gevangenen per dag een klein stukje brood en twee of drie keer per week een klein beetje margarine, een klein stukje kaas, soms wat jam en een heel enkele keer een stukje worst. Het middelen was meestal een soort broodje, niet al te slecht van kwaliteit en in elk geval warm, maar de verstrekte hoeveelheid was gering: niet veel meer dan een halve liter, soms nog minder. De gevangenen vermagerden dan ook in een opmerkelijk tempo. Toen hoofdbarak Bort eind januari 1942 als gevangene Kamp Amersfoort binnengevoerd werd, constateerde hij dat zich bij ongeveer dertig procent van de daar toen aanwezige gevangenen hongeroedem ontwikkelde huid. (Honderd Pakketten mochten de gevangenen niet ontvangen).

In de loop van 1942 werd het kamp aanzienlijk uitgebreid. Het kampcommandant G.B. van Houten uit Delft bouwde er in opdracht van de SD tien grote stenen slaapbarakken bij en er kwamen ook talrijke andere nieuwe barakken en loodsen waarin werkplaatsen ondergebracht werden. Bij de uitbreiding en bij het beven van de menselijke waren van het groeiende kampcommandant afgevoerd, meer dan twintig Nederlandse firma's betrokken. Erg deskundig werden die stenen barakken versierd met gebouwd: de fundering was zo laag dat de vloeren beneden het niveau van de begane grond waren komen te liggen. Het gevolg was dat bij regen zware modder naar binnen stroomde.

Na uitbreiding van het kamp waren er zo'n vierduizend slaapplaatsen. De gevangenen, bijna allen werkzaam in Kommando's (werkgroepen) hebben veel werk moeten verrichten voor deze uitbreiding.

mei 1943 tot april 1945: de tweede periode.

In mei 1943 werd Amersfoort opnieuw in gebruik genomen. Er kwamen veel meer gevangenen in het kamp, de doorsneming verlegde sneller, het regime was minder barbaars en er werd minder honger geleden, vooral doordat de gevangenen voedselpakketten mochten ontvangen.

Toen het kamp in mei 1943 heropend werd, arriveerde als eerste een groep van ongeveer zeventig Joden uit Vught en een kleine zeshonderd uit Westerbork die na ongeveer vier weken weer naar deze kampen werden teruggezonden werden. Daar Joden hadden zich berezen op het lood van de Engelse, Amerikaanse of Hongaarse nationaliteit, het onderzoek van hun papieren werd bijnaar in (de omgeving van) Amersfoort geconcentreerd.

De eerste gevangenen van de Arbeitsdienst werden op 50 Juni binnengevoerd: contractbrekers en weigelaars. In augustus terde het kamp ongeveer vierhonderd gevangenen, die steg tot bijna 4.000 eind 1943 daalde daarna, maar bleef tot in de herfstwinter boven de 3.000 liggen.

In de loop van 1943 kwamen weer twintig Joden in het kamp terecht. Bovendien ook personen die uit de Waffen-SS en het Nationaal-socialistische Kraftfahr-Korps (NSKK) gedropt waren en NSB-ers die overredingen hadden begaan. De komst van Joden had tot gevolg dat er weer een Jodenkommando opgericht werd. SS-er Kottal zocht twee Nederlandse SS-ers uit als bewakers, deze plichtten de Joden na werktijd ook in hun barakgedekte te mishandelen. In november 1943 werden de Joodse gevangenen die dit overleden naar Westerbork overgebracht.

In oktober 1943 werden de transporten weer hervat. Tot begin september 1944 werden ongeveer 12.000 gevangenen ten behoeve van de Arbeitsdienst op transport gesteld. Er kwamen Kommando's die het kamp als zodanig in stand hielden. Kommando's voor de uitbreiding van het kamp waren niet meer nodig.

Een bijzonder Kommando was het "Marcheerkommando".

Dit Kommando was voor gevangenen die niet waren ingedeeld in andere Kommando's maar die toch 'hunger ghouden' moesten worden. Er werd in dit Kommando niets anders gedaan dan uitslag marcheren over de openplaats. Het Kommando bestond soms uit zo'n 1.500 gevangenen.

In de tweede periode werd nog steeds honger geleden, maar niet zo erg als vroeger. De gevangenen kregen meer warm eten en meer brood. Daar kwam nog bij dat het aan gevangenen, met uitzondering van de Joodse gevangenen, was toegestaan om voedselpakketten te ontvangen.

In de zomer van 1943 kwam een nieuwe vorm van hulpverlening op gang die geen aanklagen door particulieren vergde. Rode Kruispakketten werden tot het kamp toegelaten. Aanvankelijk arriveerden de zendingen niet uit grote busseizoenen, maar vanaf oktober 1943 kwam er regelmatig in. Eerst één pakket per week en vanaf de lente van 1944, de ene week één pakket, de volgende week twee pakketten. Afgezien van andere levensmiddelen, kregen de gevangenen per week twaalf tot zestien batenarmen. Het Rode Kruis zorgde ook voor extra voedsel, geneesmiddelen en instrumenten voor de ziekenbarak (of het Revier).

Kampcommandant K.P. Berg ging zich vanaf 1943 wat in acht nemen. Hij verbood het mishandelen van gevangenen en hij deed zelfs onder de SS-ers wel eens straffen uit wanneer zij dat verbod hadden overtreden. Dat laatste gebeurde herhaaldelijk, vooral wanneer Berg afwezig was en door SS-er J.J. Kottal werd vervangen.

Gloabal gezien bleef Kamp Amersfoort, in vergelijking met 'officiële' Duitse concentratiekampen, een wonderlijk en slecht kamp. Daar komt bij dat onder gevangenen bijna elk geval van contractbreuk ontzagen is. Bovendien of misschien wel als gevolg daarvan bestelen gevangenen elkaar onder het noem van 'vrijgelaars'. De erbarmelijke omstandigheden verdedelden het optreden.

(Bron: 'Het verschijnsel van Nederlandse in de tweede wereldoorlog' door Dr. L. van der Grinten, deel 2, tweede druk)

Opgevoerd een week voor de 10e mei werden ze vroeg in de ochtend in het woongedragkamp te Eindhoven opgevoerd door Nederlandse politie. Naar men hen zei ging het om een transportcontrole. In een met zeel overdekte wagen werden ze met 2 en zeven naar Amersfoort gestuurd. In de wagen zaten 4 agenten.

Na hun aankomst moesten ze alles afgeven, baden en andere kleine aantekeningen. Ook vond er een medische controle plaats, door de behandeling door de dokter waren ze goed te spreken. Ze moesten naar de kapper, maar werden niet kladgeschoren.

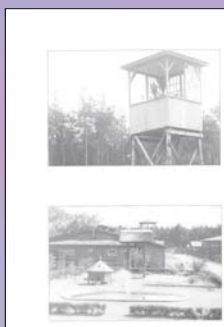
H. R. herinnerde zich dat hij een poging tot vluchten en jongen, die het opgesloten zijn niet langer kon verdragen, door een zekere Westerveld werd neergeschoten (dies zit nog steeds vast in Antwerpen).

Na een maand reizen ze, onder toezicht van 2 of 3 agenten, van Amersfoort per trein naar Blij-ten (P.O.). Vanaf daar gingen ze naar Westerbork. In totaal verbleven ze een nacht in Westerbork. Het kamp was vrijwel geheel verlaten.

Van Joodse vrouwen hoorden ze dat hun volk naar Auschwitz was gebracht, maar dat ze weer terug zouden komen. De burgemeester van Blij-ten zorgde voor tekenkaarten voor de terugreis naar Eindhoven en gaf ze te eten alvorens ze afreisden.

Bij aankomst in Eindhoven bleek iedereen vertrokken en van de reizigers aldaar hoorden ze dat allen door de politie waren weggevoerd, één week nadat zijzelf naar Amersfoort waren medegenomen.

(uitverhaal H.R.)

Op 22 Juni 1941 omstreeks 14 uur werd een razia uitgevoerd, vrij, door SS-ers en enkele Nederlandse agenten, op het agnourkamp aan de Venneste te Den Haag. Dertien dag werden de mannen in personenreinen weggevoerd naar Amersfoort, z.g. als politieke gevangenen.

Vanaf het station Amersfoort ging de reis in open vrachtwagens naar het kamp, waar hij 7 maanden verbleef. In Amersfoort waren nog 2 zinnen en een lener. Soms werd men midden in de nacht van bed gelicht om de 'rozetten' in te gaan, dat was een omheining van prikkeldraad, waar binnen men honden op de gevangenen loodte. Na een verblijf van 7 maanden in Amersfoort ging hij, via Eindhoven en Blij-ten naar Buchenwald. In 1945 werd hij bevrijd, toen naar een herstellingkamp in Halberstadt, waar hij 6 maanden verbleef. Via Nijmegen terug naar Nederland.

(uitverhaal H.R.)

Op 10 mei 1944 werd hij met zes anderen te Eindhoven op het woongedragkamp opgevoerd door een aantal Nederlandse SD-ers, die met motoren en een overvalwagen vanuit Ommen waren gekomen. Onder zijn woonwagen werd een pistool aangetroffen waarop 'kommunisten' Weber uit Keulen hem een klap op het hoofd wilde geven met een pistool. Hij trachtte die te vangen, kwetste daarmee zijn hand die nog steeds voor een deel verlamd is.

Naast Weber was een zekere Kadijns aanwezig, te herkennen aan een korte linkerarm, als gevolg van het front in Balaigrad. Ze werden per auto naar Amersfoort vervoerd en A.R. verbleef hier zeven maanden als Arbeits-einsatz. Achteraf gezien was hij bij dat hij in Amersfoort had gezeten, ook al was daar zijn normale gewicht van 220 pond gestoken tot 110 pond en niet naar Duitsland was gevoerd.

(uitverhaal H.R.)

O Lungo Drom

De Lange Weg

CONCENTRATIEKAMP VUGHT

SS-kamp

Kamp Vught was tijdens de Tweede Wereldoorlog het enige SS-concentratiekamp buiten Duitsland en het door Duitsland geïmplementeerde gebied. De SS had behoefte aan ruimte om de doorgangskampen in Amsterdam en Westerbork te benutten om de gevangenen niet meer konden verwerken. In tegenstelling tot andere 'hub-and-spoke' kampen werd kamp Vught opgericht naar het model van andere kampen in nazi-Duitsland. Het kamp viel ook rechtstreeks onder commando van het SS-Hoofdkwartier in Berlijn.

Statistiek

In 1942 werd begonnen met de bouw van Koncentratieoordlager Heugenveld, ook Kamp Vught officieel heette Toen de eerste uitgangende en afgevoerde gevangenen eind 1942 uit Amsterdam aankwamen, was het kamp nog niet af. Dat mochten de gevangenen zelf afwachten. De vroege omstandigheden leefden in de eerste maanden al enige honderden mensen het leven.

In totaal werden ruim 31.000 mensen tussen januari 1943 en september 1944 kort of langere tijd opgesloten in het kamp. Naar 15000 joden zaten in Vught onder meer politieke gevangenen, verzetsstrijders, Slavi en Roma (zigeuners), jehova getuigen, homoseksuelen, zwerfelingen, zwartbenedictijnen, christenen en gitanos. Van hen werden zeker 749 kinderen, vrouwen en mannen in het kamp de dood door honger, ziekte en mishandeling. Van hen werden 329 gevangenen gedood op de fuortplaatsen een buiten het kamp.

Economie

De belangrijkste functie van de concentratiekampen was de systematische onderdrukking van alle bevolkingsgroepen die als tegenstander van het regime werden aangemerkt. Daarnaast werd in de latere oorlogsjaren het onderhouden van de Duitse (oorlogs)industrie steeds belangrijker. Kamp Vught beschikte daarom onder meer over een vliegtuigfabriek en werkplaatsen van Philips.

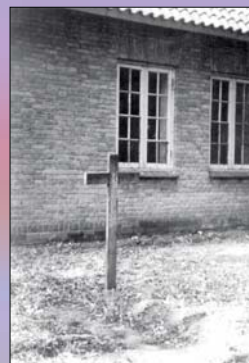
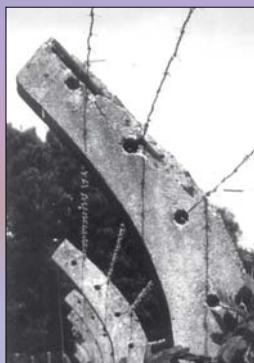
Bunkerdrama

Het 'bunkerdrama' is een voorbeeld van de wredeheden in het kamp. Toen een van de vrouwen uit blok 238 in de kampgevangenis (de 'bunker') werd opgesloten, probeerde een aantal vrouwen daartegen. Kampcommandant Grunewald liet als vergelding zoveel mogelijk vrouwen in één cel bij elkaar opsluiten. In cel 115 zaten uiteindelijk 74 vrouwen op elkaar geprikt op een oppervlakte van negen m², met nauwelijks ventilatie. Zondagavond 26 januari gaat na 14 uur de deur van de cel open. Tien vrouwen hebben de nacht niet overleefd. Dit drama maakt al snel buiten het kamp bekend en wordt in allerlei verscheidenheden beschreven. De bezetter vindt het buitengewoon verbluffend dat het nieuws is uitgelekt. Grunewald wordt door de SS gedegradeerd tot een gewone soldaat en naar het front in Rusland gestuurd. Daar is hij bezweken.

Veel gevangenen werden vanuit Vught naar vernietigingskampen op transport gezet. Dat gold met name voor de joodse gevangenen. Bericht zijn bijvoorbeeld de twee 'Kindertransporten'. Op zaterdag 5 juni 1943 wordt bekend gemaakt dat alle joodse kinderen weggevoerd uit het kamp. Op 6 juni vertrekken de kinderen van 0 tot 3 met hun moeder. De volgende dag de oudere kinderen van 4 tot 16 met hun vader of moeder.

Er wordt gezegd dat de kinderen naar een speciaal kinderkamp in de buurt zullen gaan. Maar de treinen gaan naar het doorgangskamp Westerbork. In totaal 1269 joodse kinderen uit kamp Vught werden via Westerbork gedeporteerd naar Sobibor in Polen. Daar zijn ze vrijwel direct na aankomst om het leven gebracht.

* Bij een recent bezoek van Sidi aan het voormalig concentratiekamp werd ontdekt dat een aantal namen op het kindermemorial tabellen aan Sidi-kinderen.

Van een woonhuis te Amsterdam verhuurd naar woonwagenveld te Den Bosch. In 1943 geïmplementeerd en naar Vught gebracht voor de 'Arbeits-einsatz'. Later overgebracht naar Amsterdam.

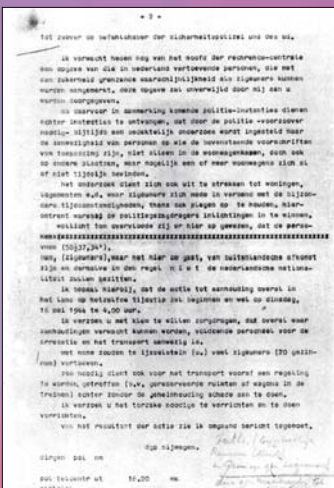
(van der Wijk H. S.)

O Lungo Drom De Lange Weg

DE LANDELIJKE RAZZIA VAN 16 MEI 1944

DE LANDELIJKE RAZZIA VAN 16 MEI 1944

De geheime telex uit Berlijn d.d. 14 mei 1944 voor de 'centrale aanhouding' op 16 mei 1944 om 07.00 uur 'van alle in Nederland verblijvende personen die de kenmerken der zigeuners bezitten'.

Voor een snelle uitvoering vertaald en doorgezonden naar de politie gewesten van Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven, Arnhem, Groningen en Den Haag. Aan het einde van die dag waren in 18 gemeenten in totaal 578 personen opgepakt en naar Kamp Westerbork vervoerd. Hiervan waren 112 Sinti en Roma afkomstig uit Den Haag. Goederen en bezittingen werden in beslag genomen, geïnventariseerd en geregistreerd.

DE RAZZIA VAN 16 MEI 1944

DRACHTEN:
Op het verzamelkamp Osterland werd een gezin met 7 personen opgepakt.

WESTERBORK:
Twee gezinnen (21 personen) opgepakt op het verzamelkamp.

VLEDDER:
De uit Duitsland afkomstige Roma familie Georg werd in de vroege morgen van 16 mei 1944 uit hun woonwagens gehaald en naar Westerbork overgebracht. Zoon Edi ontsnapte aan de razzia omdat hij niet thuis was en overleefde de oorlog. De vader en oudste dochter overleefden Birkenau, van de moeder en de twee andere dochters werd nimmer meer iets vernomen.

OLDENZAAL:
In de gemeentearchieven is niets te vinden. Bekend is dat ongeveer 15 leden van de Sinti familie Weiss zijn opgepakt. Zij waren op een nacht gekomen en verbleven enkele maanden in een woning. Van de familie is niemand teruggekeerd.

ZUTHPEN:
Een zigeuner gezin (6 personen) is opgepakt. Er is niets in de archieven te vinden doordat het politiebureau van Zutphen in mei 1945 in vlammen is opgegaan.

ARNHEM:
Een zigeuner gezin (5 personen) opgepakt. Er is een hiaat in het archief over de periode 1 januari tot 19 mei 1944.

AMSTERDAM:
Tijdens de razzia zijn 15 personen (2 zigeuner gezinnen) opgepakt. Later die dag 5 personen en de volgende dag nog eens 17, maar deze 22 werden vrijgelaten.

DEIL:
Een zigeuner familie is opgepakt. Er is niets in het archief te vinden.

NUMEGEN:
Een staatloze zigeuner is opgepakt. Van het politie archief is niets bewaard.

PER WOONPLAATS

DOETINCHEM:
In 1945 is het archief na een bombardement in vlammen opgegaan.

DEN HAAG:
De politie archieven zijn niet openbaar. Bekend is dat 89 Sinti en Roma van de geheime "Kleinkampijst" zijn opgepakt. Kort na de razzia werden nog eens 4 personen op initiatief van de politie opgepakt en naar Westerbork gestuurd.

DEN BOSCH:
Niets in de archieven. Op het verzamelkamp werden 39 personen opgepakt en 7 uit woonwagens buiten dit kamp.

EINDHOVEN:
Op het verzamelkamp werden 21 personen opgepakt en uit huizen 6 mensen.

HELMOND:
Het archief meldt dat op 16 mei 1944 tien mensen om 2.15 uur werden gearresteerd en om 6.35 uur die dag op transport gesteld naar Westerbork.

VENLO:
Uit het rapport van de politie 16 mei 1944: "10 uur heen de 22 zigeuners. Door de wachmeesters op transport gesteld naar het kamp Westerbork".

SUSTEREN:
Door inbraak in 1945 ontbreken alle politierapporten van 1943-45. Bekend is dat er 1 persoon uit een huis is opgepakt, een staatloos katholiek meisje.

BECK:
Uit een woonwagen werden 9 personen opgepakt.

BRUNSSUM:
De familie Steinbach woonde al jarenlang op een kamp in Brunssum, zij werden in de vroege ochtend opgepakt en in twee wachtwagens afgevoerd.

(Bronnen: Spies, R., Vervolgelingen in Nederland, 1978 en (Spies, R.) O. (Duits, 1945)

Kort na hun vertrek uit Den Haag, jaarlijkse winterverblijf op de Hamerstraat, werd de hele familie in Den Bosch opgepakt. Op 16 mei 1944 werden ze 's morgens om vier door gebons gewekt door Nederlandse politie. Men was volkomen verrast. De operatie op het kamp verliep snel en geruisloos. De agenten waren wel onvriendelijk maar er werd niet getrapt of geslagen, zoals later in de trein. De politie liep aan weerszijden van de wagen (vier a vijf man, gestuurd door Hoogeboom) naar het station.

Bij het station werden de wagens geparkeerd en moest iedereen uitstappen. Ze mochten beddengoed en wat kleren meenemen. Op het station moesten ze hun papieren afgeven. Vervolgens werden ze in de reeds overvolle trein, afkomstig uit Eindhoven, geduwd. Alle inzittenden waren zigeuners.

(aankomst 16 mei)

De familie werd op 16 mei 1944 om ongeveer 6 uur 's morgens door Nederlandse politie (waaronder commissaris Hoogenboom, nog in Den Bosch) en Duitse SS-ers op het woonwagenkamp in Den Bosch omsingeld. Zij stonden daar met 7 a 8 zigeuner-families en nog een aantal reizigers.

De zigeuners moesten hun papieren afgeven en zich vlug aankleden. Er was veel herrie, de vrouwen en kinderen huilden. Van het kamp gingen ze te voet naar het station, omringd door politie.

Op het station moesten ze 'gewoon' de trein instappen, die uit Eindhoven kwam, en waar al zigeuners in zaten. De personen trein was vol en men moest de kinderen op schoot nemen. Tijdens de rit kon men naar buiten kijken, maar bij de stations gingen de rolluiken omlaag. De SS-ers namen dan plaats op de treep planken.

(aankomst 16 mei)

Op 16 mei 1944 stond de woonwagen waarin zij, haar ouders, broer en zuster woonden op het woonwagenkamp te Den Bosch en kwamen er een paar overvalwagens op het kamp. De mensen met een donkere huid werden uitgezocht; zij moesten met de overvalwagens mee naar het station.

Een zigeunerin met een Hollands paspoort mocht niet mee, alhoewel zij met haar man meewilde. Zij moesten al hun bezittingen achterlaten. Zij waren allen gekleed.

(aankomst 16 mei)

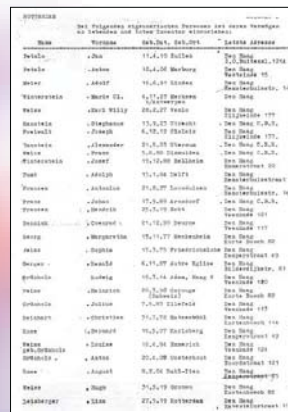
Het gezin woonde in Beek, op 16 mei 1944 om twee uur 's morgens werd de familie gewekt door bonzen op de deur. Nederlandse politie had de twee toegangspadjes tot het landje waarop zij stonden afgezet. Het hele gezin, 10 personen, werd meegenomen. Men werd verteld dat ze naar Westerbork moesten en dat als ze niet vrijwillig meegingen men gebruik zou moeten maken van wapengeweld.

Vanaf het bureau werden ze onder bewaking in een gewone lijnbus naar het station in Sittard vervoerd. Van Sittard tot Zwolle zaten ze met een paar bewakers in een gesloten wagon, achteraan de trein. In Zwolle werd hun wagon losgekoppeld en vastgemaakt aan de trein naar Westerbork. Een aantal andere zigeuners stapte hier in, zodat er in hun wagon nu 50 a 60 personen zaten. De rolluiken waren omlaag; op de treep planken in de portalen voor en achter de wagons stonden bewakers. Er stonden mitrailleurs op de daken.

(aankomst 16 mei)

DE RAZZIA IN DEN HAAG

- Politiebericht aan Gewest Rotterdam dat "ten volle aan de opdracht is voldaan" (Staatspolitie Den Haag, 26 juli 1944).

[illegible][illegible]

Omdat trekken niet meer mogelijk was gingen ze in 1941 in Den Haag aan de Veenkade wonen.

Op 16 mei 1944 om 4 uur 's morgens werd er op de deur gebonsd. Toen ze openden stonden daar "allemaal politities". Het waren Neder-
landse agenten.

De volgende dag gesmeedde het huis te kraken en men kreeg geen tijd om zich goed aan te kleden. De kleinste van drie jaar moest zo mee. Het huis werd verzegeld.

Omtreeks 8 uur werden ze in gesloten, met zelf overspannen vrachtwagens van het bureau aan de Mauritskade naar Staatsspoor vervoerd, waar het wemelde van politie.

Hier stond een personen trein voor hen gered.

O Lungo Drom

De Lange Weg

DOORGANGSKAMP WESTERBORK (I)

Na aankomst in Westerbork laat de Duitse Kampcommandant 299 van de opgepakte 578 personen vrij, omdat zij niet tot 'de zigeuners' gerekend worden maar tot 'a-socialen'. Hiermee doelt de Duitse leiding op de Nederlandse woonwagenbewoners onder hen. Ook laat men een aantal Sinti en Roma vrij vanwege hun paspoorten van landen die met Duitsland bevriend zijn of neutraal (Italië respectievelijk Zwitserland en Guatemala).

Vanuit doorgangskamp Westerbork vertrekt op 19 mei 1944 een lange trein, met, gekoppeld aan de goederenwagons met joodse gevangenen, drie wagons met 245 Sinti en Roma. Van dit 'Zigeuner-transport' overleven 215 personen de verschrikkingen niet, onder hen 179 kinderen. Settela Steinbach bijvoorbeeld is een meisje van tien jaar.

Om een uur of drie, vier 's middags kwam men in Westerbork aan. In het dorp Westerbork (dit kan ook Assen geweest zijn) moesten ze een tijd wachten, daarna ging de trein de polder in. Bij aankomst in Kamp Westerbork deed de aanblik van wachtposten en machinegeweren vermoeden dat hen iets heel ergs te wachten stond. Ze stapten uit en moesten op een rij gaan staan waarna de namen werden gecontroleerd. Dit duurde tot elf uur 's avonds. Vervolgens moesten ze in barakken (de familie bleef bij elkaar) en het was niemand toegestaan die te verlaten. In barakken er naast zaten Joden. De tweede dag (17 mei) vond de medisch keuring plaats, door verschillende doktoren, die dachten dat het hele transport onder de luizen zat. Mannen en vrouwen werden van elkaar gescheiden. Na de medische controle werd iedereen kaalgeschoren. Van toen af aan werd het moeilijk elkaar te herkennen. Zo vroeg hij zich af of hij daardoor zijn vader en zoons na de keuring niet meer had gezien. Joodse blokführers die de leiding hadden over de zigeunerbarakken vertelden dat je verloren was als je eenmaal in Dachau terecht kwam.

Het vertrek naar Duitsland heeft hij gezien: overvolle wagons. Ook met de ouders van zijn vrouw, in het bezit van de Nederlandse nationaliteit. Zelf bleven hij en zijn gezin achter in Westerbork, in afwachting van een tweede transport naar Duitsland. Hierin zouden ook zigeuners uit België worden meegevoerd. Familieleden van hen die met het eerste transport megingen, moesten ondanks hun vraag of ze mee mochten, wachten op het tweede transport.

Wat henzelf betreft heeft getuige de Commandant horen zeggen: "Das sind Schweizer, kein Zigeuner". Ze bleven nog twee à drie weken in Westerbork. De behandeling was er slecht, ze kregen weinig te eten, maar geen slaag. Per trein werden de zigeuners en reizigers teruggevoerd.

(overlevende F.B.)

O Lungo Drom

De Lange Weg

DOORGANGSKAMP WESTERBORK (II)

Pentekeningen uit januari 1944 (Gosschalk, Collectie Joods Historisch Museum). Al voorafgaand aan de landelijke razia namen Duitsers woonwagens van families in beslag en verzamelden die aan de rand van Kamp Westerbork. De Joodse kunstschilder Joseph Henri Gosschalk (1876-1952) werd getransporteerd naar Theresienstadt.

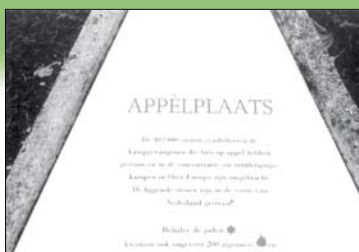
Na aankomst in Westerbork werden vijf zigeunergezinnen teruggestuurd, twee ervan kwamen vrij omdat ze in het bezit waren van de nodige papieren. De 'reizigers' (Nederlandse woonwagenbewoners, geen 'zigeuners') moesten ook weg, al waren er bij die bij hun zigeunerman of -vrouw bleven. In het kamp waren al zigeuners en Joden, gelegd in barakken en in iedere barak 1000 man, in ieder bed 10 personen.

In de nacht volgend op de dag van aankomst werden ze, nadat geld en sieraden waren afgenomen, allemaal geschoren en in bad gestopt waarna hun hoofd met een soort vet werd ingesmeerd. Er vond geen medische keuring plaats. Tijdens hun verblijf in Westerbork kregen ze waterige soep, aardappelen en brood te eten.

De derde dag na aankomst vertrokken ze. De overste vertelde dat de bestemming Auschwitz was. (getuige Z.F. 1970)

Monument De Rails, met wachttoren, 1970

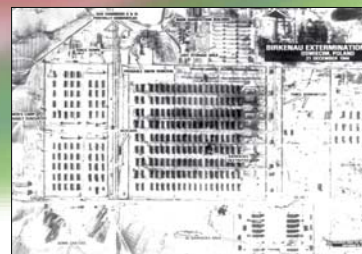
Monument De 102.000 Stenen, op de voormalige Appelplaats, 1992: De 213 Vlammetjes, symbool van Sinti en Roma, te midden van de Davidster en de tientallen ongemarkeerde stenen voor de politieke gevangenen

O Lungo Drom

De Lange Weg

VERNIETIGINGSKAMP AUSCHWITZ-BIRKENAU (I)

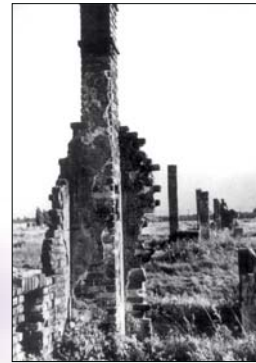
Zigeunerlager, Birkenau

O Lungo Drom

De Lange Weg

VERNIETIGINGSKAMP AUSCHWITZ-BIRKENAU (III)

Na aankomst in Auschwitz vond de selectie plaats: kinderen, oude mensen, alsook vrouwen die hun kinderen niet wilden laten gaan werden onmiddellijk naar de gasovens gestuurd.

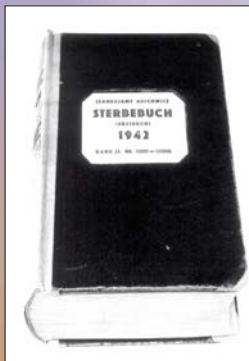
De eerste nacht sliepen ze op de grond.

's Avonds laat werd er appel gehouden, met gebruikmaking van de getatoueerde nummers (eigen nummer z-xxxx). Zij was gelegd in blok 18 (met de andere Nederlandse zigeuners).

Op een gegeven nacht werd de hele blok omsingeld en leek het erop alsof allen en masse naar de gaskamers moesten.

Later hoorden ze dat de order tot vernietiging van blok 18 was gewijzigd en dat men vanaf blok 1 zou beginnen. Intussen werd zij op transport gesteld naar Ravensbrück.

(Bron: Huis van de Zigeuners)

In Auschwitz waren zigeuners en Joden die hier jaren zaten. Na een verblijf van een jaar in Auschwitz werden een aantal Joden en zigeuners, waaronder zichzelf, op transport gesteld naar Ravensbrück.

(Bron: Huis van de Zigeuners)

Na ongeveer drie maanden in Auschwitz werd ze begin augustus op transport gesteld naar Ravensbrück.

(Bron: Huis van de Zigeuners)

Vanuit Westerbork werd ze naar Birkenau vervoerd. Haar broer ging van daaruit door naar Buchenwald. Zelf kwam ze als veertienjarige in Sachsenhausen terecht in gezelschap van A.W., die toen net nog geen veertien was maar toch mee moest naar het werkkamp.

(Bron: Huis van de Zigeuners)

O Lungo Drom

De Lange Weg

AUSCHWITZ, PROCESSEN EN MONUMENTEN

De artsen van Auschwitz werden het meest berucht als gevolg van hun "medische" experimenten.

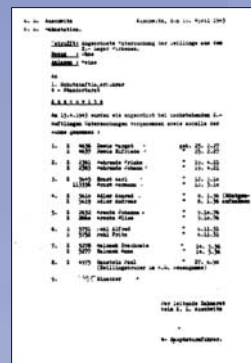
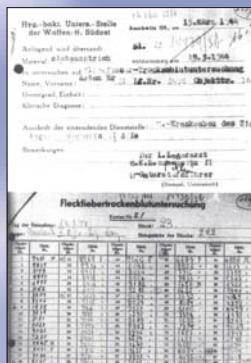
Josef Mengele werd de meest beruchte, omwille van zijn experimenten met tweelingen.

Jonge tweelingen werden onderworpen aan de meest gruwelijke experimenten, waarbij zonder enige verdoving, ledematen en organen werden verwijderd. Andere tweelingen werden geïnjecteerd met bacteriën van allerlei ziekten, zodat Mengele kon vaststellen hoe lang het zou duren eer zij zouden overlijden.

De experimenten van andere artsen waren minstens even erg. Zo waren er de gynecologen Carl Clauberg en Horst Schumann die "medisch onderzoek" deden op het terrein van de sterilisatie.

Dan was er nog chef-arts Wirths, van zijn experimenten waren vooral vrouwen het slachtoffer.

Ook werden medische experimenten op mannen verricht.

In de Neurenbergse processen (1947) wordt genoemd als eerste van de grote misdaden genoemd, "het name de genocide op Joden, Polen en Zigeuners".

Tijdens het proces werd bewijs aangeleverd van alle aspecten van de genocide op Sinti en Roma: vernietiging door arbeid, gedwongen sterilisaties, gegijzeld en vervolgens doodgeschoten, medische experimenten, massa executies in het oosten, vergassing in de concentratiekampen: geen gruwelijk detail wordt overgeslagen.

Het is dan ook merkwaardig dat in de uitspraak van het tribunaal Sinti en Roma niet met name worden genoemd.

Alleen wie de moeite neemt om de duizenden bladzijden van het proces door te nemen ziet dat de Duitse oorlogsmisdadigers ook zijn veroordeeld vanwege de genocide op Sinti en Roma.

Heel veel Nederlanders weten nog steeds niet dat ook Sinti en Roma het slachtlot ondergingen als Joden.

Mischken speelt hier ook de macht van het getal mee, maar een feit is dat er in perspublicaties weinig tot geen aandacht werd en wordt besteed aan de moord door de nazi's op 500.000 tot 1.000.000 Sinti en Roma.

Vanuit Auschwitz werden een aantal vrouwen doorgestuurd, eerst naar Ravensbrück en later een klein aantal naar Flossenbürg. Een aantal mannen werd op transport gesteld naar Buchenwald.

Degenen die in Auschwitz achterbleven, zijn allemaal omge-komen, de laatste bij de onttrinning van het Zigeunerlager in de nacht van 31 juli op 1 augustus 1944, waarbij alle nog in het lager verblijvende Sinti en Roma werden vergast.

Ook de vrouwen die achter waren gebleven in Ravensbrück zijn allemaal omge-komen, de vrouwen die naar Flossenbürg waren doorgestuurd hebben de oorlog overleefd, evenals en-kete mannen die naar Buchenwald waren gezonden.

In het totaal keerden slechts 30 of 31 personen terug

Monument Sinti en Roma (1973), Zigeunerlager, Museum Kamp Birkenau

"Nooit Meer Auschwitz" Monument, Wertheimpark Amsterdam, 1977 (vernieuwd in 1993)

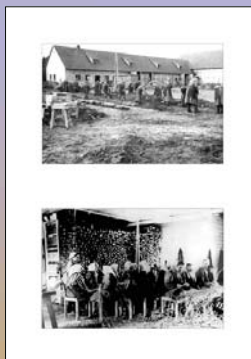
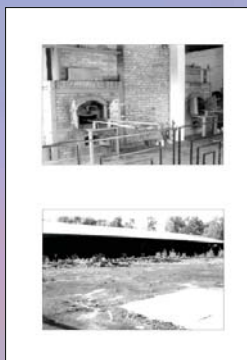
Sinti en Roma Monument (1973), Zigeunerlager, Museum Kamp Birkenau

O Lungo Drom

De Lange Weg

VROUWENKAMP RAVENSBRÜCK

Ravensbrück was het grootste concentratiekamp voor vrouwen, in het totaal hebben er zo'n 132.000 vrouwen gevangengezeten en van hen vonden 90.000 er de dood.

Het kamp kende ook een mannenafdeling, van de ongeveer 20.000 mannen heeft het merendeel dit mannenkamp niet overleefd.

De executies onder het toezicht van Dr. Treite begonnen eind '44, Himmler gaf na een bezoek aan het kamp opdracht allen die ziek waren of geen mars meer konden lopen, te doden. Er kwamen twee 'experts' uit Auschwitz om een snelle massaslachting in Ravensbrück te organiseren.

Onder de tienduizenden vrouwen die in het kamp aankwamen waren ook zwangere vrouwen. De Nederlandse baby's die op de babyafdeling naast het Revier zijn geboren hebben het kamp niet overleefd. De moeders meestal ook niet.

Monument Vrouwen van Ravensbrück, Amsterdam, Museumplein, 1975

O Lungo Drom

De Lange Weg

CONCENTRATIEKAMP BUCHENWALD

"Toen we in Buchenwald aankwamen kregen we een driehoekje op ons hermd met 'NL' erop. Andere Nederlanders die dat zagen vervelkomen ons en zeiden: kom bij ons in het blok. Een man uit Rotterdam was 'Stubedienst' over veertig man. Die heeft me bij zich genomen, hij had ook een zoon van mijn leeftijd. Hij heeft me die maanden zo goed mogelijk doorgeholpen en ik kon dan de andere jongens weer helpen, we hebben altijd contact gehouden."

Er was meer te eten dan in Auschwitz. We hebben zelfs een keer een Rode Kruispakket ontvangen. Maar veel was het natuurlijk niet en het werd ook steeds minder. Je dacht de hele dag eigenlijk aan niets anders dan aan eten. Op het laatst kregen we helemaal niets meer. De meeste van ons hadden toen het idee dat we er nooit meer levend uit zouden komen."

"Op een dag ging de sirene. We wisten toen al dat de Amerikanen in aantocht waren. Eindelijk was het dan zover. We moesten allemaal naar de appelpaats. Toen wilden ze ons op transport zetten en er met ons tussenuit knijpen. Want die Amerikanen zaten al achter hun hakken. De poort ging open en de eerste groepen gevangenen gingen het kamp uit. En daar stonden de Duitsers ze met machiegeweren op te wachten. Het was een val. Ik stond daar ook al bij die poort. Ze werden voor mijn ogen neergeschoten. Ik had het geluk dat ik had moeten wachten op de anderen."

Toen kwamen er Amerikaanse vliegtuigen: ze vielen de Duitsers aan en dropten parachutisten. Maar ook in het kamp zelf begonnen de Duitsers toen op alles en iedereen te schieten. Wij zijn snel een blok in gevlucht, hebben die houten vloer eruit geslagen en zijn zo diep mogelijk weggekropen. Het duurde ongeveer een kwartier, toen hield het schieten op. En toen riep er ineens iemand: 'jongens, ze zijn er!' We stormden naar buiten en zagen dat al die keten waren doorgemittailerd. Op de appelpaats stonden van die Amerikaanse tijgertanks. De grond lag bezaaid met doden en gewonden. Veel Amerikanen huiliden toen ze ons zagen. Er zaten van die grote zwarte soldaten bij, dat weet ik nog goed." (overlevende 1.8.)

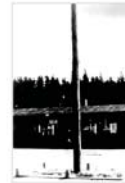
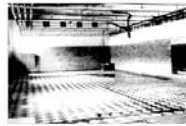
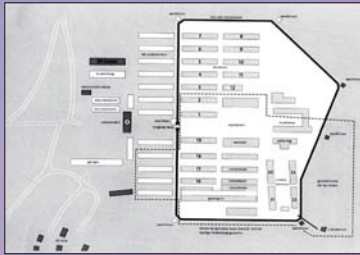

O Lungo Drom

De Lange Weg

CONCENTRATIEKAMP FLOSSENBÜRG

In mei 1938 werd het concentratiekamp "KZ-Flossenbürg" opgericht, het kamp werd volledig door de eerste gevangenen opgebouwd. Doordat het kamp op de hellingen werd gebouwd, moesten ervoor de barakken terrassen worden uitgehouwen uit de harde (granieten) ondergrond.

De barakken waren berekend op 250 a 300 man, later werd het aantal verhoogd tot ongeveer 1000 a 1200, zonder extra voorzieningen. Het kamp was berekend op 3000 a 4000 man, eind '44/begin '45 waren er tot 15.000 mensen opgesloten.

Tussen 1938 tot 1945 werden er in hoofd- en bijkampen. Samen meer dan 110.000 mensen gevangen gehouden. Cijfers geven aan dat er ten minste 73.296 slachtoffers waren. Van de Russen en Joden die op het eind van de oorlog weggevoerd en vermoord werden, weet men het juiste aantal niet.

O Lungo Drom

De Lange Weg

TERUG IN NEDERLAND

TERUGKEER UIT DE KAMPEN

In de zomer van 1944 ontruimt de kampleiding van Birkenau de barakken van het 'Zigeunerlager' met ongeveer drieduizend Sinti en Roma, waarvan de meesten in de nacht van 31 juli op 1 augustus worden vergast.

Een aantal wordt geselecteerd voor arbeid in andere kampen, waaronder ook Nederlandse Sinti en Roma. Vrouwen moeten op mars naar Ravensbrück en Flossenbürg, de mannen naar Buchenwald.

Met de bevrijding in het voorjaar van 1945 komt voor de overlevenden met horten en stoten de terugkeer via treintransporten op gang. Sommigen komen met andere ontheemden via Eindhoven in Nederland aan en worden in de Philipsfabriek opgevangen, waar zij 10 gulden meekrijgen om hun reis te kunnen vervolgen. Andere overlevenden komen op andere plaatsen aan in Nederland.

...na een hele tijd werd ze naar Kamp Ravensbrück overgebracht en vlak voor de bevrijding werd de trein waarin ze naar Kamp Dachau op weg was, gebombardeerd. Ze is bevrijd door Amerikanen (hieronder negers). Na nog twee à drie weken in Duitsland, ging ze per vliegtuig naar Valkenburg (Zuid Holland) waar ze in het kasteel Valkenburg logeerde.
(overlevende E.R.)

In 1945 bevrijd in Kamp Buchenwald, toen naar een herstellingskamp in Halberstadt (Duitsland), waar hij 6 maanden verbleef, en toen via Nijmegen terug naar Nederland.
(overlevende F.G.)

... de bewakers waren gevlucht waardoor zij de kans kregen zich in groepjes te splitsen en er van door te gaan. Na een week kwamen ze in Bareuth (Beieren), onderweg door boeren geholpen. In Bareuth wachtte zij bij haar nicht die daar woonde, op transport naar Nederland. Alle Nederlanders waren hier in een hotel verzameld, politieke gevangenen, dwangarbeiders, et cetera: zo'n 1600 burger- en 9 zigeunervrouwen. Vandaar uit gingen ze per vrachtwagen naar Würzburg en tenslotte per trein naar Nederland. Na terugkeer in Beek (Limburg) heeft ze nog gesproken met 2 agenten (thans dood) die zeiden dat men niet tevoren had kunnen waarschuwen. Bovendien zou het kamp waarheen zij vervoerd zouden worden een gewoon woonkamp zijn.
(overlevende Z.F.)

...na 16 dagen kwam ze op een zaterdag in Kamp Dachau aan en bleef de aansluitende zondag en maandag in 'blocksper' (opgesloten). Toen werd ze door de Amerikanen bevrijd en naar een vrijheidskamp gestuurd, waar ze goed verzorgd werd. Zodra men er weer wat opgeknapt was kon men weer naar huis. Met enkele Nederlandse officieren werd ze in een vrachtwagen meegenomen naar Ellecom, nadat zij als "pleegvader" getekend hadden. Hier in Ellecom verbleef zij een paar maanden terwijl er naar haar familie gezocht werd. Vervolgens ging ze naar Den Haag, waar toen haar broer woonde. Deze was in de oorlog ondergedoken geweest. Twintig jaar na de oorlog werd zij invalide verklaard en kwam zij in aanmerking voor een vergoeding van fl. 160,- per maand, uitgekeerd door de Duitse ambassade.
(overlevende T.W.)

Na de bevrijding werd heer Knol van de Amsterdamse politie wegens collaboratie met de Duitsers gearresteerd. Een aantal zigeuners is toen gaan getuigen:

Op 16 mei 1944 werden de zigeuners in Amsterdam opgepakt. Zij hadden de Nederlandse nationaliteit en waren merendeels muzikanten. De overste op het bureau in Amsterdam was de heer Knol, iemand die zijn functie bij het Verzet (de Witte Brigade) verborg achter een façade van hakenkruisen en een Hitlerportret.

Gedurende drie dagen werden ze buitengewoon goed behandeld. De cellen werden niet afgesloten. Voorts werden ze voorzien van dekens en tabak en behoeften ze niets af te geven. Het lag in de bedoeling hen naar Westerbork te sturen. Knol wist de Duitsers ervan te overtuigen dat het hier muzikanten van Nederlandse nationaliteit betrof. Na drie dagen werden ze per auto weer naar huis gebracht. Tijdens hun driedaagse afwezigheid hadden hun huizen onder bewaking gestaan.

Knol werd vrijgesproken.
(overlevende P.R.)

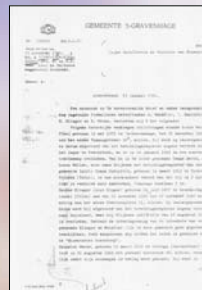
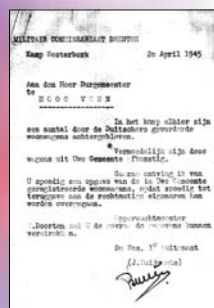
Van de 39 geëxecuteerde Nederlanders waren er 13 bij de politie geweest. De mening van de Bijzondere Raad van Cassatie loog er evenmin om:

De politie (is) in het algemeen gedurende de bezetting zeer te kort geschoten. ... in de meeste politiecursus is van de hoogte tot de laagste rangen zwaar tegen het vaderland en zijn bevolking gezondigd door te grote meegaandheid.

... de top die zijn eigen verantwoordelijkheid uit de weg was gegaan en had afgewend op de ondergeschikte, die uiteindelijk het vuile werk te doen kreeg.

... dat dit slaafsheid, weerdheid en dienstklopperij in de lagere rangen zeker allerminst verontschuldigend...

... ondergeschikten, die mede door de houding van hun meedelingen in de moeilijkste omstandigheden zijn geraakt en zich met enig recht op de morele schuld van hun meedelingen kunnen beroepen.
(overlevende P.R.)

De politietop is er dus genadiger af gekomen dan hij verdiend had: Mr. Petrus Hamer, de NSB-hoofdcommissaris van Den Haag kreeg bijv. slechts 15 jaar, zijn ondergeschikten Poos, Slagter, Leenhuis, Krom en Vietor kregen levenslang.

De hoofdcommissaris van Rotterdam, de NSB-er Boelstra, kreeg tien jaar. De onder zijn leiding opererende SD-ers 'Groep 10' is bijna in zijn geheel tot levenslang veroordeeld.

Om de ernstige collaboratie van de politie te verdedigen is aangevoerd dat deze ook wel onder bijzondere druk moest werken. Dit excuus is maar gedeeltelijk gegrond. Er was gelukkig een redelijk aantal politiemensen dat het bijtje er bij neer gooide toen bijv. joden opgehaald moesten worden.

Het merendeel echter suste zijn geweten met Befehl ist Befehl.

'Verrader kreeg zelfs koninklijke onderscheiding'

De Haagse kranten, die weinigen dagen na de bevrijding verschenen, berichtten over de arrestatie van de heer Knol, die als hoofdcommissaris van de politie in Amsterdam bekend stond. Hij was in de oorlog een van de meest bekende figuren in de Nederlandse politiek. Hij was ook een van de meest bekende figuren in de Nederlandse politiek. Hij was ook een van de meest bekende figuren in de Nederlandse politiek.

O Lungo Drom

De Lange Weg

EEN FAMILIE ZOEKT GERECHTIGHEID

Na de bevrijding geven brieven blijk van de lange rechtsgang van Sinti en Roma langs vele instanties in Nederland en Duitsland. Een man keert terug uit Nederlandse kampen (Vught en Amersfoort) en krijgt bericht over een eenmalige 'Wiedergutmachung' (1960) voor zijn vrouw die diverse kampen overleefd heeft (Auschwitz-Birkenau, Ravensbrück, Flossenbürg). Andere familieleden zijn omgekomen in Birkenau. Vergoeding van de in beslag genomen familieleden en geld wijst Duitsland af vanwege 'gebrek aan bewijs' (1974 - 1975). Wel kent Nederland de vrouw een maandelijks pensioen toe als oorlogsslachtoffer, op grond van haar slechte fysieke en mentale gezondheid en het verblijf in de kampen.

De Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers 1940-1945 (WUV) trad op 11 januari 1973 in werking. Aanvankelijk kwamen ook kinderen van vervolgingslachtoffers in aanmerking. Oorlogs- en vervolgingstrauma's werken dikwijls door tot in de tweede en zelfs derde generatie. Na een wetsverandering in 1993 komen alleen nog aanvragers die vóór 1945 geboren zijn in aanmerking voor erkenning. Andere zijn voortaan aangewezen op psychologische hulpverlening, bijvoorbeeld bij Centrum '45.

O Lungo Drom

De Lange Weg

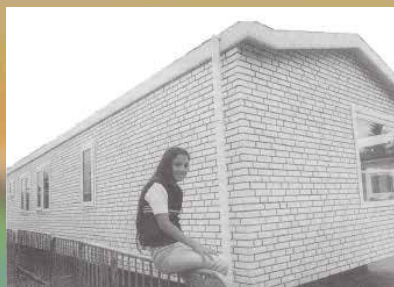
VAN GROTE KAMPEN NAAR WOONWAGENKAMPJES (1945 – 2000)

Een nieuwe Woonwagenwet (1968) bevestigt het trekverbod en regelt de aanleg van vijftig grote kampen aan de rand van de steden, inclusief kampschool, slagboom en gezondheids-post. Bewoners van een wagen op een kamp ontvangen een uitkering in het kader van de Algemene Bijstandswet. Geprefabriceerde woonwagens van het ministerie van Volkshuisvesting (VROM) vervangen steeds meer de zelfgebouwde wagens.

Een aanpassing van de Woonwagenwet in 1977 besluit tot verkleining van deze woonwagen-centra en de sanering van de daarop aanwezige bedrijven (metaalverzameling en auto slope-rijen). Kinderen moeten nu naar scholen in de buurt. Het laatste 'Zigeunerschooltje' sluit in 1995 (Stein, Limburg).

Prinses bezoekt zigeunerkampje Den Haag

Woonwagenbewoners Den Helder in 'plofzone' munitiebunkers

Het woonwagencentrum aan de G.P. Blankmanstraat blijkt te zijn gesitueerd in de zogeheten plofzone van de munitiebunkers van de Marine. Het centrum (9 wagens en 23 bewoners) ligt er al zeker een kwart eeuw en sinds 1977 is die situatie formeel ge-doogd.

De plofzone van de munitie bunkers is officieel verboden terrein voor woningen of publieke gebouwen. Dit vanwege de drukgolf als opgeslagen explosieven en brandstoffen onverhoopt verbranden.

PvdA Kamerlid Kortram heeft milieu-minister Pronk en zijn collega De Grave van Defensie vragen over de kwestie gesteld. 'De overheid mag niet toestaan dat bewoners op een onveilige plaats leven', vindt zij. 'Ik heb begrepen dat deze woonwagenbewoners er al leefden voordat de bunkers er kwamen. Dan vraag ik mij af of bij gewone huizen hetzelfde was gebeurd.'

(Bron: Woonwagennieuws / Het Wiel, zomer 2000)

Mevrouw L. wint gevecht om nieuwe wagen

Mevrouw L. woont in Sas van Gent. Ze is gehandicapt en had zes jaar geleden aanpassingen aan haar wagen hard nodig. Omdat haar oude wagen niet geschikt was om aan te passen, vroeg ze bij de gemeente Sas van Gent om een nieuwe, aangepaste wagen. Ze wilde graag op het kamp blijven wonen, omdat ze daar haar hele leven heeft gewoond.

Bovendien woont haar dochter er, en die verzorgt de bejaarde mevrouw L. De gemeente Sas van Gent reageerde afwijzend op het verzoek van mevrouw L. Een aangepaste nieuwe wagen vond de gemeente te duur. Wel kon mevrouw L. een aangepaste woning krijgen, dat was aanmerkelijk goedkoper voor de gemeente en woningen had zij nog wel in voorraad.

Het heeft een jarenlang gevecht en een paar rechtszaken gekost, maar in juni dit jaar was het dan zo-ver. De gehandicapte mevrouw L. kreeg haar nieuwe aangepaste wagen. De zaak mevrouw L. versus gemeente Sas van Gent is in zoverre interessant, dat er met de uitspraak van de bestuursrechter een doorbraak is bewerkstelligd in de WVG (Wet Voorzieningen Gehandicapten).

Bron: Woonwagennieuws / Het Wiel

O Lungo Drom

De Lange Weg

BEROEPEN

Terwijl mannen van hout en riet stoelen maken of manden vlechten, gaan vrouwen 'venten': langs de deuren in dorp of stad 'galanterieën' aanbieden aan 'de burgers'. Huishoudelijke artikelen, van wasknijpers en borstels tot en met lapjes stof of bloemen. Ze informeren gelijk of er nog wat repareren valt: paraplu's of messen en scharen slijpen.

Wat de hoofdactiviteit voor ketellappers en bereiders is, moge duidelijk zijn, voor anderen is dat weer het verhandelen en beter maken van paarden op de markt en bij de boer. Voor muzikanten spreekt de vervaardiging en reparatie van instrumenten vanzelf. Sommigen trekken in het seizoen met een circus of een theater.

Ambachten, handel en dienstverlening vormen eeuwen lang de voornaamste bron van inkomsten. Tot aan de Tweede Wereldoorlog. Daarna verandert Nederland snel. Het trekverbod en de verplichting om op woonwagenkampen te gaan staan, geven de ambulante handel de genadeslag. Auto's opknappen is aanvankelijk een aanvulling. De jongere generatie, vooral bij de Sinti, vindt gaandeweg en steeds vaker werk, in loondienst of met een eigen bedrijfje.

STATELOZE ROMA EN VLUCHTELINGEN

BEELDVORMING IN DE MEDIA

EEN TIJDSBEELD: DE PERIODE WAARIN KRANTEN ALLEEN NOG VAN PAPIER

Abraham Kayper, conservatief politicus, journalist en dierloof, was minister-president van 1901-1905. Eind jaren zestig trok hij zich terug bij de universiteit en werd een energieke voorstander van de groenblauwen in Nederland, die in 1986 de Harvardse Kerk verloren. Stichter van de Vrije Universiteit, louter van de Anti-Restitutionsaire Partij, hoofdredacteur van het dagblad De Standaard. Het fragment is afkomstig uit een boek dat Kayper schreef na een reis door de landen van de Middellandse Zee.

deze Stad

Dagje spanning met rovende zigeuners

Faute vogel tegen zigeuners

[illegible]

Wat zijn de belangrijkste verschillen van de Nederlandse situatie naar het buitenland? Volgens de heer van der Walde zijn er drie belangrijke verschillen. Het eerste is dat in Nederland de meeste mensen nog niet weten wat een organisatie is, terwijl het in het buitenland anders is. Het tweede is dat in Nederland de meeste mensen nog niet weten wat een organisatie is, terwijl het in het buitenland anders is. Het derde is dat in Nederland de meeste mensen nog niet weten wat een organisatie is, terwijl het in het buitenland anders is.

Van overheidsdienaren mag je verwachten dat ze het goede voorbeeld geven: dat ze algemeen belang stellen boven eigenbelang en dat ze geen misbruik maken van hun macht. Helaas voldoen sommige overheidsdienaren niet altijd aan deze verwachtingen. En als bij hun acties "zigeuners" betrokken zijn, dan is de kans groot dat ze uit de omgeving eerder bijval ontvangen dan afkeuring.

De wetten en afschaffing van de gemeente Wet
die in april dit jaar schadeloosstelling en zijn gemeen-
tebestand en kreeg vijfduizend gulden uitgereikt. "Flat-
schade" was het jargonische taalgebruik; de waarde van zijn
huis zou verminderd zijn door de aanwezigheid van de
woonruimte. De bewoners, de Sater-familie, woenen
daar al gedurende tijd. Ze ragaten verblijft als het Lim-
burgs gelijkt het nieuws één nu bekend maakt. In zijn
heerl de gemeente Wet al dertien "schadeschaden" binnen
en blijkt een tot gemeenschapsgeld te zijn uitgekeerd aan
"geloofde huizenbezitters". De Vereniging Lu Muziel
indereerde de Tweede-Kamercommissie van Volksbeve-
stiging over deze praktijken. Commissie-voorzitter Verwa-
ld (D'66) nam de kanttekeningen en kopieën van beswaar-
den met de Gemeentegereguleerder. De hoorzitting op 25 juni
over de Woonwetgeving. Ze kon een gevoel van verbiting
niet onderdrukken.

Bij het tot stand komen van kleine kampen is het bij burgers, die de omringende buizen voorop, een positie in de mode geweest schadeloos te zijn. Deze burgers beweerden dat hun huizen door de komst van enkele inwoners in hun buurt in waarde zou dalen. In de meeste gevallen zijn die bewoners schadeloos gesteld. Het is niet verwonderlijk dat voorwaarsignen zijn een doordrone voorworn. (...) Ondanks het feit dat hoge en lagere overheden verklaarden dat huizen helemaal niet in waarde dalen door de komst van vreemde burgers, kon het krijgen we nu meer wel iets anders te maken: een korting van de belasting voor burgers in de buurt van een nieuw voorwornkamp. Mensen in huizen moeten namelijk zogenaamd onroerend goed betalen. Het is niet verwonderlijk dat in de buurt van een kamp, wanneer er een kampje in de buurt is van huizen toch in sommige gevallen minder waarde. Onroerend goed belasting werd mede bepaald door de waarde van de huizen. De belasting in Breda stelde daarom dat sommige burgers van voorwornbewoners een lager bedrag van onroerend goed belasting vast. Daarmee discrimineert de belastingdienst in Breda de

[illegible]

Winkende vlaggen vieren... pag. 016

de Gelderlander

Om jouw uitroep over Roma niet...

de Gelderlander

Externe officier van justitie over Roma

...pag. 016

de Gelderlander

Interpretatie over Roma onderzocht

de Gelderlander

Gedurende Piek hotel Roma... pag. 016

O Lungo Drom

De Lange Weg

BEELDVORMING EN (STRIP)BOEKEN

De beeldvorming rond 'zigeuners' is te volgen aan de hand van de Nederlandse kinderliteratuur, mede dankzij de verzamelwoede van een Nijmeegse cultureel antropoloog: Jean Kommers. Hij bouwde een collectie op van Nederlandstalige kinderboeken waarin zigeuners, kernisklanten en woonwagenbewoners een hoofdrol spelen, en analyseerde de beeldvorming. De meer dan driehonderd boeken beslaan de periode 1825-1990 en behoren sinds 1999 tot de Collectie van het Instituut Internationale Sociale Geschiedenis.

Veel van deze boeken verschijnen in de jaren 1930 - 1950. 'De zigeunercultuur' wordt scherp afgezet tegen die van 'de opbouwende Nederlandse burger'. De tegenstelling tussen donker en licht - vies en schoon, lelijk en knap, zwart en blond - is altijd in deze lectuur aanwezig. Steevast loopt het slecht af met het ongelukkige kind dat, ontvoerd of verdwaald, in het 'zigeunerkamp' terecht komt. Een steeds terugkerend motief is dat van de 'kinderroof', ooit ingezet als bangmaker gedurende de maanden dat Zwarte Piet in Spanje zat.

Publicatie:

Jean Kommers, Kinderroof of zigeunerroof. Zigeuners in kinderboeken. Utrecht, 1993

In Ida Keller's Bianca (1907) wordt het wrede lot van de zigeuner-vrouwen breed uitgemeten. Zij die zich staande weten te houden zijn onverschillig geworden door droefheid of zijn de misdadige mannen te slim af.

De moederfiguur, die in de burgermaatschappij als een edele en vaak engelachtige persoon wordt voorgesteld, is in de zigeuner-maatschappij het mikpunt van spot als zij haar 'moederlijke gevoelens' uit.

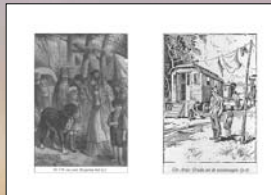
In kinderliteratuur is dit thema bijzonder navrant.

Zij wist wat haar te wachten stond. Slagen en scheldwoorden, schoppen en verwensingen zouden, gelijk zoo menigmaal, haar deel zijn. (p.12)

Het kwaadaardige boekje van Sander Vis, Mariska de Circus-prinses een boekje waarvan talloze herdrukken verschenen en waarnaar ook nu nog regelmatig vraag is!

Dit boek begint al ononwonden (let wel: anno 1955):
Tei, de Bernardshond, kreeg van zijn kleine bazin heel veel lekkers, Tei moest in ruil voor dat alles goed op Mariska passen, Want daar in de buurt woonden boze mensen.
Dat waren zigeuners. Die haalden zo nu en dan de lieve kindertjes wel eens weg. En dan kwamen ze, och arm, nooit meer terug bij hun vader en moeder. (p.6)

Uit "In Roovers Handen" van J. van 't Woud (1922):

...En wij danken God, dat deze verandering gekomen is.

In een van die dichte, donkere bosschen lag voor vele jaren een soort grot, die een bandje Zigeuners als schuilhoek gekozen had. Omgeven door steile rotsgebergten lag dit hol in de duisternis van het dichte woud verscholen [...]

(...) Hoe kalin het buiten in de vrije natuur ook was, binnen in het hol ging het zeer luidruchtig toe. De Zigeuners lagen lui en acheloos op den grond, mannen, vrouwen, kinderen, allen door elkander. Ze zongen met schone stem ruwe, woeste liederen. ...

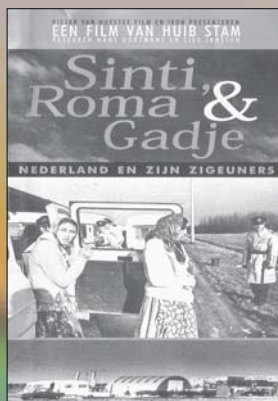
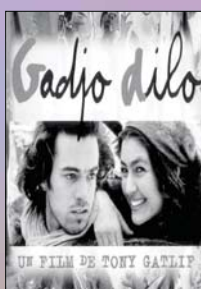

O Lungo Drom

De Lange Weg

DOCUMENTAIRES EN FILMS

EEN GREEP UIT DE VELE DOCUMENTAIRES EN FILMS DIE DE AFGELOPEN DECENNIA VERSCHENEN ZIJN. INTERNATIONAAL EN IN NEDERLAND. DE FRANS-ALGERIJNSE FILM-REGISSEUR (EN ROM) TONY GATLIF BEHOORT DUIDELIJK TOT DE FAVORIETEN. INDRUK-WEKKEND IS DE NEDERLANDSE DOCUMENTAIRE VAN JEROEN BERKVEN'S OVER JIMMY ROSENBERG.

O Lungo Drom

De Lange Weg

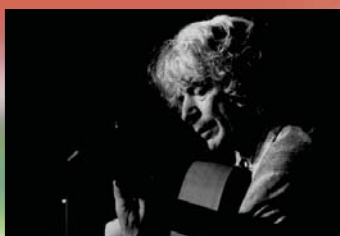
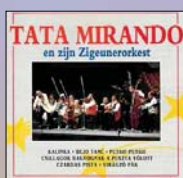
ZIGEUNERMUZIEK EN INTERNATIONALE NAMEN

Er zijn verschillende soorten "zigeunermuziek". Veel van de muziek bevat invloeden van de streken waar Sinti en Roma doorheen trekken of wonen. Uit Oost Europa komt de traditionele muziek van de Roma, verweven met plaatselijke volksmuziek. Een levendig voorbeeld daarvan zijn de Taraf de Haidouks (Roemenië) en de Macedonische zangeres Esma Redžepova (Skopje, 1943). Ook in ons land al te gast, onder meer op het legendarische International Gipsy Festival in Tilburg, sinds 1996 jaarlijks in de maand mei (www.gipsyfestival.nl).

De cymbaal is als instrument meegekomen uit het verre oosten (India). De Roemeen Toni Iordache (1942 – 1988) was één van de meesters in het bespelen ervan en trad regelmatig op in Nederland. Deze danssalonmuziek werd ook in ons land razend populair, al vóór de Oorlog en erna, met orkestcontracten bij het Kurhaus en café Schiller aan het Rembrandtplein tot ver in de provincie. Een orkestleider van Hongaarse origine was Lajos Veres (1912-1981) die vanaf 1935 in Nederland bleef. Zijn dochter Mariska Veres (†2006) was opgeleid tot conservatoriumpianiste en haalde als zangeres de nummer 1 op de internationale hitparade (1969), met de Haagse popband Shocking Blue ("I'm your Venus, I'm your Fire"). Hét voorbeeld van een traditioneel Zigeunerfamilie ensemble is het Koninklijk Orkest Tata Mirando, veelgevraagd door het Koningshuis en befaamd tot over de grens. De nakomelingen hebben nog steeds veel succes.

De Flamenco, met zijn Arabische invloeden, vindt zijn oorsprong bij de Spaanse Gitanos. De flamenco wordt zowel op de oorspronkelijke rauwe manier gezongen, ondersteund met hand claps en foot taps, en begeleid met de gitaar. Populair is ook de moderne gitaar en zang van de Gypsy Kings (Zuid-Frankrijk) - familie van de vermaarde Manitas 'Zilveren Handjes' de Plata (1921 – 2014).

De Hot-Club Jazz, hier tot slot, ontstond midden vorige eeuw weliswaar in het culturele hart van West Europa, Parijs, maar is sindsdien tot in de VS en Japan te horen: Zigeuner-jazz, Sinti-swing of Django-muziek, naar de Belgische Sinto en grondlegger Django Reinhardt. In Nederland zijn er verschillende familie ensembles die in zijn voetsporen treden, met de ouderen aan de basis.

O Lungo Drom

De Lange Weg

ZIGEUNERMUZIEK: EEN NEDERLANDSE GALERIJ

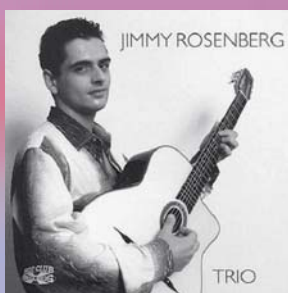
Waar Sinti woonwagenvamilie kampjes zijn, daar tref je muzikanten. Vanuit zuid oost Brabant (gemeente Gerwen-Nuenen) vertoont het Rosenberg Trio zich al jarenlang op alle grote podia, in het buitenland en in de Nederlandse zalen, al dan niet in samenwerking met andere artiesten zoals de gitarist Jan Akkerman en Herman van Veen. Hun neef Jimmy Rosenberg deed als jochie iedereen al versteld staan ('de Tovenaar op de Gitaar'). Paulus Schäfer is met zijn ensembles regelmatig en ook al jaren 'on tour' in binnen- en buitenland, en is hij hét gezicht van de groepenstudio in Eindhoven (www.sintimusic.nl). Een rijzende ster is Django Wagner, een begenadigd violist, en als zanger groot in het volksgenre, en daarbij ook vertolker in de eigen taal, het Romanes.

In Zuid-Holland vindt het jaarlijkse Django Reinhardt Festival plaats, ooit in 1990 gestart op het oude woonwagenvakantiekamp van Rijswijk. De Basily familie timmert al generaties aan de weg in de omgeving van Den Haag en internationaal, in deze swingstijl maar ook in andere varianten. De oudere (Band) en jongere (Boys) verschijnen op cd's en op de televisie. Muziek is hun werk, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.

Net over de grens met Zeeuws-Vlaanderen, maar hij mag hier niet onvermeld blijven: Fapy Lafertin, een virtuoos gitarist die dikwijls samen speelt met de Nederlandse Sinti en zo de oude banden met België voortzet.

Vanuit Limburg treedt Lisa Weiss op met diverse genres, terwijl de gebroeders Adell (viool en gitaar), samen met Jan Hallema op contrabas, de veelzijdige accordeonist en componist Roger Moreno met zijn partner Piroshka Triska (zang, dans) begeleiden. Eén van Roger's projecten is het muziekstuk "Requiem voor Auschwitz" dat alle slachtoffers herdenkt en dat niet alleen is uitgevoerd in Amsterdam (2010, Nieuwe Kerk) maar vervolgens ook in vele andere Europese hoofdsteden, door een groot klassiek orkest bestaande uit klassiek geschoolde Sinti en Roma musici uit vele landen.

Allen en velen die niet genoemd zijn, hebben invloed (gehad) op de muziek die Roma en Sinti heden ten dage ten gehore brengen en met groot succes uitvoeren. Daarbij is het een broodwinning en keihard werken. Ongeacht de vooroordelen die er vaak bestaan: Zigeunermuziek wordt alomtewees gewaardeerd.

O Lungo Drom

De Lange Weg

VERANDERINGEN IN ONDERWIJS

De laatste twintig jaar is er veel veranderd in de onderwijssituatie. De deelname aan het basisonderwijs is verbeterd en het voortgezette vormen van onderwijs wordt steeds meer afgesloten met een diploma. Wel is het zo dat Sinti en Roma in vergelijking met andere Nederlanders minder vaak in het hoger onderwijs vertegenwoordigd zijn. Daar komt bij dat van succesverhalen nog te weinig bekend is. Schooluitval op jonge leeftijd komt nog wel vaker voor bij de Roma in vergelijking met de Sinti. Gebleken is dat de inzet van onderwijsconsulenten en klassen assistenten uit eigen gemeenschappen een positieve bijdrage vormen. Het beeld dat Sinti en Roma weinig waarde zouden hechten aan onderwijs is inmiddels achterhaald.

OWWZ-NIEUW

Sinti- en Roma-kinderen: is er plaats in het onderwijs? Zo luidde het laatste thema van OWWZ-Nieuw nummer 23 van juni 2006. In de themaverhalen kwam de Stichting Sinti Werk aan het woord over onderwijsachterstanden en de daaraan onderliggende aanpak op de arbeidsmarkt en het eerste schoolverlof van Sinti- en Roma-kinderen.

In Dorrecht constateerde de OWWZ-consulent dat Roma-kinderen de eigen traditie en vrijheid belangrijker vinden dan een regelmatig schoolbezoek van hun kinderen. In Someren zag men zich geconfronteerd met bijzondere aparte omstandigheden van Sinti- en Roma-kinderen op de werkdag. Het streven was om uiteindelijk te komen tot een herontdekking van de reguliere voortgezet onderwijs.

Inmiddels zijn er bijna vijf jaar verstreken en wordt in dit nummer de positie van Sinti- en Roma-kinderen opnieuw belicht. Zowel naar als nu nog wordt gesproken over de weg van een lange adem, maar ook de thema-artikelen in dit nummer belijden de vooruitgang die er voortvloeit uit de samenwerking van Sinti- en Roma-kinderen met de reguliere voortgezet onderwijs. Het streven was om uiteindelijk te komen tot een herontdekking van de reguliere voortgezet onderwijs.

Belangrijk conclusie: zonder een goede samenwerking tussen alle betrokken partijen, maar vooral met de jongeren zelf en hun ouders, lukt het niet.

(Inmiddels heeft deze landelijke onderwijsconsulent: Onderwijs Woningbouwcommissie, Roma en Sinti <http://www.owwz.nl>)

Onderwijs...

Er komt heel wat bij kijken!

Er komt heel wat bij kijken! Dit artikel behandelt de uitdagingen die Sinti- en Roma-kinderen tegenkomen in het onderwijs. Het artikel beschrijft de achtergrond van deze kinderen, de problemen die ze ervaren en de maatregelen die genomen moeten worden om hen beter te integreren in het reguliere onderwijs.

Uitnodiging

Uitnodiging tot de bijeenkomst op 14 oktober 2006, 14.00 uur, in de aula van de Universiteit van Amsterdam. Het thema is: 'Sinti- en Roma-kinderen in het onderwijs'.

Sinti Scholen zich voor Onderwijs

Sinti Scholen zijn van mening dat Sinti-kinderen het recht hebben op een goed onderwijs. Ze willen daarom hun eigen scholen oprichten, waar Sinti-kinderen hun eigen cultuur en tradities kunnen behouden.

Rita Torenvriete

Maureen Steinbach is 16 jaar en heeft met succes het Varendonckcollege in Someren afgesloten met een diploma.

Zij gaat in augustus naar de kappers-opleiding waarbij zij 4 dagen in de week gaat werken en een dag per week naar de opleiding ROC Kempenpoort in Eindhoven gaat. Maureen heeft inmiddels een werkplek gevonden en zal vanaf augustus in een kapperszaak in Heeze werken.

Emiel Rosenberg is 16 jaar en is zojuist geslaagd voor de mavo-opleiding aan de Philip van Home scholengemeenschap in Weert. Hij is erg goed in tekenen en dat heeft ook de doorslag gegeven om na de zomervacantie naar het gra-fisch lyceum te gaan.

Stephan Berger is 18 jaar en zojuist geslaagd aan het Varendonckcollege in Someren. Ook hij heeft, net als de anderen hard gewerkt voor zijn eindexamen.

Stephan wil misschien iets in de metaal gaan doen maar dat is hij samen met de OWWZ-consulent nog aan het uitzoeken.

Blietza Steinbach, ROC Juridische dienstverlening, werkzaam bij belastingadvieskantoor

Didier Winterstein, Docent Klassieke Talen, Gymnasium Utrecht

Blietza Hoogman

Geboren op 23 november 1982 in Arnhem, eerste vioolles op 6 jarige leeftijd.

1994 (12 jaar) toegelaten tot vooropleiding Koninklijk Conservatorium. 1995 solist met het Viotta Jeugdorkest in Den Haag.

September 2002 volopleiding Koninklijk Conservatorium bij Ilona Sie Dhan Ho.

Orkestervaring: Viotta Jeugdorkest en het Athenaeum Kamerorkest onder leiding van Alexandru Lascau, waar zij tevens concertmeester was.

1ste prijswinnares finale van het Prinses Christina Con-cours te Rotterdam 2001.

Speelt in binnen- en buitenland, o.a. op uitnodiging van de Nederlandse ambassadeur in Parijs. Meerdere malen in zuid Frankrijk gespeeld. Herfst 2003 een tournee naar Curacao.

2004 deelgenomen aan de internationale zomer-cursus 'Mozarteum' in Salzburg, waar zij masterclass kreeg van Mauricio Fuks.

Studiejaar 2005/2006 studeert af als 'Bachelor'.

O Lungo Drom

De Lange Weg

ZELFORGANISATIES

De laatste decennia is er veel veranderd, niet in het minst door de inzet van eigen organisaties van Sinti en Roma. De oude generatie stonden aan de basis in de jaren 80 van de 20e eeuw, met illustere namen als Koka Petalo (Vereniging Rom, Amsterdam), Hannes Weiss (Sinti Organisatie, Best) en Stevica Nikolic (Internationaal Romano Comité, Capelle aan den IJssel). De volgende generatie nam het stokje over en opvallend is de prominente aanwezigheid van vrouwen. We noemen: Lalla Weiss (Landelijke Sinti en Roma Organisatie), Kostana Jovanovic (Roma Platform Nederland) en Sabiena Achterbergh (Vereniging Sinti Roma Woonwagenbewoners Nederland). Natuurlijk zijn er ook plaatselijke initiatieven, zoals O Lungo Drom met als boegbeelden Beike Steinbach (Rijswijk), Annie Mirosh (Roma in Drachten), Step Up four Youth (Lelystad) en vele anderen.

- Met alle accentverschillen zijn de doelen dezelfde en streven zij hetzelfde na:

- Meer inbreng van Sinti en Roma bij beleid en projecten
- Verbetering van de situatie in onderwijs en werk
- Versterking van het eigen kader, zelforganisaties en intermediairs
- Erkenning van de vervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog
- Het tegengaan van negatieve beeldvorming en discriminatie
- Het recht om de eigen cultuur te beleven.

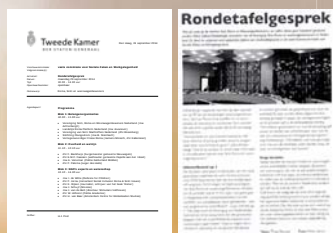
Bezoek Kroonprins Willem-Alexander aan de Landelijke Sinti en Roma Organisatie aan het kantoor in Best, 14 november 2000

Uitreiking van de Geuzenpenning aan de Landelijke Sinti en Roma Organisatie (Best) en European Roma Rights Center (Boedapest) op 13 maart 2001 - vnr Prinses Margriet, Lalla Weiss, Sebili Minco († 2006) en Eva Orso

Bestuur Vereniging Sinti Roma Woonwagenbewoners, 2014 - vnr Heesbeek, Halberstadt, Achterbergh, van der Vaart, Keimann. Foto: Taco Anema (Collectie tentoonstelling Hermitage Amsterdam)

Beike Steinbach, Kostana Jovanovic, Sabiena Achterbergh

Vergadering bij de Raad van Europa, Straatsburg, 2014

MONUMENTEN IN NEDERLAND

Amsterdam, Museumplein, Familie vluchtend voor het Vuur, (Heleen Levano, 1978)

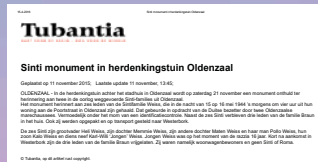
Monument Kamp Veldes, waaronder Roma familie Georg-Reinhardt

Beek, Sinti familie Franz, 1994

Drachten, Roma familie Mirosh, 2007

Oudenzaal, familie Weiss, 2015

'OPDAT ZIJ NOOIT ZULLEN WORDEN VERGETEN'

Het nieuwe Monument in Den Haag op het plein aan de Vondelstraat op de hoek van de Bilderdijkstraat is ter nagedachtenis aan de Sinti en Roma die op last van de Duitse bezetter op 16 mei 1944 door Nederlandse politie zijn opgepakt en naar doorgangskamp Westerbork zijn afgevoerd. Aan de voorkant van het Monument bevindt zich de Plaqueette die in 1990 onthuld werd door toenmalig burgemeester Havermans van Den Haag. De Plaqueette was destijds geplaatst bij de ingang van het inmiddels verdwenen hofje waar destijds een aantal families woonde. Een tegel aan de Bilderdijkstraat verwijst hier nog naar.

Het nieuwe Monument werd in 2006 geopend door burgemeester Wim Deetman en bevat de namen van de 19 uit Den Haag gedeporteerde Sinti en Roma families. Het monument bestaat uit een bronzen kubus met aan de voorzijde de tekst: 'WEILE MEER SINTI & ROMA HAM' (in het Romanes: 'Omdat wij Sinti en Roma zijn')

Hoek Bilderdijkstraat, 1990

Hoek Vondelstraat / Bilderdijkstraat, 2006

Auschwitz Bulletin, 2006/03

Sinti en Roma Monument Berlijn, met openingspeech van de Nederlandse Sinto Zoni Weisz (2012)

O Lungo Drom

De Lange Weg

NAOORLOGS RECHTSHERSTEL

Wanneer eind 20e eeuw het Kabinet Kok het Rechtsherstel voor groepen slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog laat onderzoeken door commissies, worden Sinti en Roma aanvankelijk niet genoemd. De verantwoordiging is groot, maar brieven naar de politiek en de media volgen snel. Een jaar later noemt een 668 pagina's dik rapport de Sinti en Roma ('zigeuners') voor het eerst op een pagina:

"In beslag genomen goederen – woonwagens, paarden, muziekinstrumenten, sieraden, andere waardevolle voorwerpen, contant geld – zijn in het kader van de 'Zigeuner Erfassung' geïnventariseerd. Precieze gegevens over de omvang van de roof ontbreken evenwel" (Onderzoek Financiële Tegoeden Tweede Wereldoorlog, pagina 516-517, deel III, 1999).

Een delegatie van Sinti en Roma, onder leiding van Zoni Weisz, gaat op 10 februari 2000 in gesprek met president Kok en de ministers Borst (VWS) en Zalm (Financiën). Net als de Joods en Indische Nederlanders wordt ook Sinti en Roma rechtgedaan met een eenmalige uitkering voor slachtoffers en hun nabestaanden, en projectgelden. Een lange weg wordt ingeslagen.

Volkskrant, 3 maart 1998

Onderzoeksrapporten 1998-1999

Standpunt Regering Rechtsherstel na Tweede Wereldoorlog (RVD, 21 maart 2000, ministerie van Financiën)

"In het rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog is teveel formalisme, bureaucratie en vooral kille geweest".

"Er zijn fouten en tekortkomingen geconstateerd die onder ogen moeten worden gezien".

"De Sinti en Roma hebben na de Tweede Wereldoorlog vrijwel geen bezittingen terug gekregen. Omdat de beroving ook niet goed is gedocumenteerd, zijn zij grotendeels buiten het rechtsherstel gebleven. Bovendien zijn zij in de samenleving met grote kille bejegend. De regering stelt hen om deze redenen een bedrag beschikbaar van 30 miljoen gulden".

Uit de toespraak van Minister-President Kok bij de uitreiking van de Geuzenpenning 2001 aan de Landelijke Sinti Organisatie en European Roma Rights Center (13 maart 2001):

"... ook in ons land zijn Sinti en Roma niet zelden geconfronteerd met negatieve vooroordelen, afwerende reacties en vormen van maatschappelijke uitsluiting of achterstelling".

"... de heer Minco heeft juist in zijn toespraak de razzia van 16 mei 1944 op Nederlandse Sinti en Roma gememoreerd: een inktzwarte bladzijde in het boek van onze gezamenlijke geschiedenis".

"... dat bij de arrestatie ook Nederlandse autoriteiten aanwezig waren stemt tot nadenken...".

"... de weinigen die de kampen wisten te overleven, moesten bij terugkeer in Nederland een nieuw bestaan opbouwen...".

"... nu beseffen wij dat hun opvang en begeleiding in onze samenleving beter had gekund".

Veel Sinti en Roma ervaren het zogenoemde Rechtsherstel allerminst als herstel van het onrecht dat hen is aangedaan. Het heeft bijzonder lang geduurd voordat er ook maar iets werd gedaan om het ondergane leed te verzachten. Voor velen van de direct overlevenden kwam de eenmalige uitkering te laat. Ook voelt men zich door de maximalisering van het uit te keren bedrag opnieuw bestolen.

Als het maximale bedrag van fl. 25.000,- (ong. € 11.363,-) aan smartengeld wordt omgerekend, dan hebben zij over de periode 1945 - 2000 een bedrag van fl. 454,55 (ong. € 228,-) per jaar gekregen.

Dit is bijna fl. 1,25 (ong. € 0,57) per dag.

Nabestaanden die in plaats treden van hun inmiddels overleden familie, de tweede generatie, vallen onder dezelfde regeling. Weliswaar is hun "dagvergoeding" wat hoger, maar van een ruim gebaar is ook hier geen sprake.

Boom met thema's, Emancipatie en Participatie 2015 - 2025. Resultaat van intensief overleg tussen het ministerie van VWS met Sinti en Roma woordvoerders in de periode 2013-2015. In de Sinti en Roma Adviescommissie Projecten zijn vijf Sinti en Roma op individuele titel benoemd: Rakio Keiman, Annet Jasar, Annie Miroesch, Laila Weis en Leolena Galjus.

O Lungo Drom

De Lange Weg

HET RECHT OP HET WONEN IN EEN WAGEN

De Woonwagenwet uit de 20e eeuw bestaat niet meer. Na de afschaffing in 1998 zijn gemeenten niet meer verplicht woonwagencentra in stand te houden of standplaatsen aan te leggen. Het landelijk tekort aan standplaatsen (ruim 2000) loopt op doordat veel gemeenten kiezen voor een zogeheten 'Uitstervingsbeleid', zichtbaar gemaakt door beton als blokkade van plaatsen die vrij komen door verhuizing of overlijden van ouderen.

Toch erkent de Volkshuisvestingswet deze woonvorm en de woonwagencultuur sinds 2014 op de nominatie voor de lijst van Werelderfgoed van de Verenigde Naties (UNESCO). Europese instellingen wijzen Nederland ook op het recht op het wonen in een wagen (Raad van Europa), hierin gesteund door het College voor de Rechten de Mens en juridische acties (Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten). Het leidt ertoe dat sommige gemeenten het beleid in heroverweging nemen. Niet in de laatste plaats door de inspanningen van de bewoners zelf.

Politie optredens zijn niet van vandaag of gisteren. Bij de verkleining van woonwagencentra is regelmatig de mobiele eenheid ingezet en dit neemt nog eens toe na de grote inval op het woonwagencentrum De Vinkenslag in Maastricht (2003). Het politie optreden op het woonwagencentrum van Sinti in Rijswijk (2007) slaat alles: bewoners nummers op de arm schrijven en hun eigen taal verbieden. Een overmacht op het kampje, zonder enig delict. Bewoners laten het er niet bij zitten en sturen burgemeesters van Rijswijk en Den Haag een brief waarop de politie schriftelijk antwoordt als een soort van excuus.

De gemeente Nuuen werkt aan een plan voor de aanleg van een vijfde locatie en de noodzakelijke verbetering van de huisvesting van de ongeveer 200 Sinti. De meeste bewoners zijn tevreden, al is er ergens over betutteling.

Bron: Het Wiel, 2014

Het college van Smallingerland gaat de mogelijkheden naar meer woonwagendplaatsen in Drachten verder onderzoeken. Smallingerland luistert daarmee naar de Roma- en Woonwagengemeenschap in de gemeente, die vorig jaar april via deze krant de noodzaak liidde over een groot tekort aan woonwagendplaatsen in Drachten. De gemeente heeft het afgelopen halfjaar samen met de bewoners en verhuurder WoonFriesland onderzoek gedaan naar de wensen onder de gemeenschap.

Bron: Leeuwarder Courant, 9 februari 2016

Vernieuwing Molenhof Rijswijk

